

GRUDA

Št. 11-12.

1926.

Leto III.

Poštšina plačana v gotovini.

Vsebina zvezka XI-XII.

Tone Gasparl: Posavske: 1. Večer. — 2. Sama. — 3. Žalost. — **Tone Gasparl:** Splavarji. — **Ivan Albreht:** Vsakdanje zgodbe. — **A. Gradnik:** Iz lirike Alekša Santiča: Pred bajtami. — Oče. — Pogreb. — O klasje moje. — **Alphonse Daudet-Ksenija:** Starčka. — **Josip Ljublič:** Ali nam more biti boljše? — Dolinska sirardna v Hrašah pri Lescah. (Slika.) — Prvi pastirski tečaj na Jesenicah. (Slika.) — **T-K.:** Zemljiška knjiga. — **K. Kraepelin-S. Brodar:** Po gozdu in polju. — **RAZGLEDI:** Organizacija. — Ženstvo. — Prosveta.

Celoletna naročnina „Grude“ je Din 30.—, Za dijake in vojake Din 20.—. V podrobni prodaji stane „Gruda“ Din 3.—. — Novi naročniki dobe lahko še vse doslej izšle številke.

Uredništvo: Škofja ulica št. 8, pritličje. — **Uprava:** Ljubljana, Kolodvorska ulica št. 7.

Rokopise je pošiljati uredništvu, naročnino, reklamacije, oglase itd. samo upravl. Cena oglasov po dogovoru.

Rokopisov, ki jih ni naročilo, uredništvo ne vrača.

Urejuje: **Stanko Tomšič.**

Odgovorni urednik: **Janko Vičič.**

TRI
in ZLATOROG terpentinovo milo
varujeta Vaše drago perilo!

Št. 11-12.

Mesečnik za ljudsko prosveto

Leto III.

Tone Gaspari:

Posavske.

1. Večer.

V hladu trepetajo blede zvezde zgodnjega večera,
nad bregovi v kapljah bolnih pesem slavčeva umira,
za obzorom v dalji tuji zlata pot v zrcalu sanja,
nanjo moja trudna misel se osamljena naslanja;
zrak molči razgrnjen, tiho roža bol zapira:
zadnji tvoj pogled kot lilij luč iz mraka v mrak izvira...

2. Sama.

Ko solnčni dež čez ajdo zadnjič zašumi,
se vračam sama z bele ceste v polje deteljno;
pred mrakom svetle mavrice skozi gozd v zapad hite.
Poslednja lastovka utrinjajoč čez daljnji jug beži,
visoko v zraku njen odmev še krvavi:
na severu je hladno, žalostno, težko —
Bojim se jutra; v slutnjah sanje se bude:
zdaj zadnje pismo pišeš mi nocoj v slovo!

3. Žalost.

Čez tiho Savo se luna srebri —
in ko misliš ti name,
se vsa, vsa noč razsvetli
in iz srca mi pesem vzame
o roži, ki samo zate cveti.

Čez tiho Savo meglica hiti —
moje misli so same;
tam daleč najina zvezda blebi:
vsa moja boleost se vname,
da me hudo, hudo zabolí — —

Tone Gaspari.

Splavarji.

(Konec.)

16.

Tisto popoldne po večernicah je bruhnil pod Skalovnikom izza smrečja gost dim, ki se je kmalu razširil in opomnil ljudi, da je gozd v nevarnosti. Kakor da so spet zapalili pastirji, je odšlo nekaj fantov in mož, da z vejami pritisnejo ob travo. Ko so stopili vrh pašnika, odkoder so se razgledali, je ravno obliznil velik plamen prva drevesa na Modrasovcu; gorela je Kraguljeva bajta. Lesena in smolnata je pokala v polnem ognju. Uvideli so, ko so hiteli z vejami proti njej, da je vsaka pomoč odveč. Tudi najbližje smreke so bile izgubljene. Mahati so začeli samo ob strani v velikem krogu, kjer so pekoči plamenčki sikajoč posnemali suho travo. Da le ne seže doli proti pašniku, kjer se je začenjala srenjska šuma. Grofu lahko vse pogori, saj ima; tako so pretili. Kljub takim besedam so dušili tudi v grofovini. Ogenj je bajto brž razplapolal ter se je spet znižal; utrujeni so nekateri popustili ter se odpočili. Oni v gozdu za bajto so splezali na smreke, kjer so klestili po vejah in otresali vžiganje.

Medtem je prihajala v goro vsa vas; predvsem otroci in ženske. Otroci v zabavo, ker so se takoj skušali, kdo bo više splezal, ne glede na to, ali bo gasil ali ne.

Grajska gospodična Alma je bila takrat v parku na sprehodu. Tudi ona je zapazila dim. Skrb jo je gnala skozi park v hosto. Ko je hotela odpreti lesena vratica koncem parka, je s presenečenim krikom obstala. Z grozo je ritensko odstopila par korakov, potem se je bliskoma zasukala in stekla domov. Med potjo je obujala, kar je bila videla: Z zadnje smreke v parku je ob deblu viselo truplo. Nagnjena, skuštrana glava je s steklenimi očmi bulila v groznem izrazu naravnost vanjo, roke so visele ohlapno, brezizrazno, desna noga se je nekoliko dotikala tal.

Prvega je srečala hlapca, ki se je odpravljal v trg. Opisala je strašni prizor. Hlapec je pa brez strahu šel in našel — obešenega Kragulja.

Podvrščani so rešili hosto; bajta je pogorela docela.

Grof je kmalu zvedel vse podrobnosti. Iznebil se je človeka, ki se ga je res bal in ki mu je bil napoti; bajta, ki je bilo strupeno gnezdo čudnega gozduha, je pogorela; komisija mu je oddelila najlepše strani, mejoče povesod na njegov kompleks — toda grofa je

grizlo neko čudno vznemirjenje, odkar je bil odpotoval geometer. Ker ni vedel o dogodku med geometrom in hčerko, si je očital sam nehvaležnost do gosta, češ, da ga je na kak način razžalil, ker ga je tako nenadoma in s hladnim slovesom zapustil. Da se umiri, je sklenil, da se preseli v mesto. Tako so se začeli pripravljati takoj za geometrom tudi grajski na odhod, kar se je kmalu razneslo po dolini. Kmetje so prikimavali, da ima gospoda le slabo vest; Pritisk je možak in ve, kaj govori.

Marica je tiste dni samevala doma. Tudi v nedeljo ni šla k maši, ker ni marala prožiti napetih babjih jezikov, kakor je sama dejala materi. Čakala je samo geometrovega odhoda; potem se ji je zdelo, da ji bo lažje. V takih trenutkih je obujala vso svojo preteklost: skozi okno je zrla v daljo, ki jo je vrnila Podvrhu; spremljala je stezo, na kateri je včasih stala s Tinetom; videla je natančno tisti košček poti, kjer jo je geometer pritisnil nase in obljubil, da bo njegova; zaplela se je z mislimi v rože na oknu, ki so se gibale in dišale; končno je pogledala sama vase, kako grenko ji je... Marica, lepo podvrško dekle, pojoča in smejoča se, kako da si utihnili? Nagelj ti je zvenel v tisti noči, ko so se velike zvezde pomaknile za obzor in ko so fantje zapeli ranjeno slovo ljubečim srcem. Tvoje srce, Marica, je razjedla dalja, Podvrh je je še poslednjič prižgal, da ugasne za zmerom. Ko še grajski zapuste dolino, boš ostala sama; jesen te bo našla žalujočo in hrepenečo po svoji mladosti, ki je bila lepa, a se ne vrne nikoli več... O pesem Maričine mladosti! Da si ostala tam zgoraj v Dolgem polju, bi se danes glasila čisto in jasno in srce bi jo pilo in vživalo in bilo bi prepolno neznanega bogastva in lepote. Ko bodo odrumeneli bregovi, boš šla ti k pogrebu za svojim srcem — —

V torek je grof želel Marico, da bi pomagala pospravljati. Šla je. Z grajsko gospodično sta urejevali in skladali v zaboje tudi take stvari, ki so prejšnja leta ostajale na gradu; kakor bi se odpravljali grajski za vedno.

„Marica, ali hočeš z nami v mesto?“ jo je vprašala gospodična. Ni mogla takoj odgovoriti.

„Se boš vrnila, kadar boš hotela, če ti ne bo po volji.“

„Pojdem!“ je prikimala. „Mati bodo že kako.“

Tako se je zgodilo.

Marica se je odpeljala, na zunaj ponosna in zadovoljna, v duši nemirna in prodana neznani bodočnosti.

Komaj je grof sedel k svoji pisalni mizi na Dunaju, je napisal dolgo pismo Levičniku in bogatašu Kovaču, da prodaja vso

šumo, vse razen gradiča. Ponudil je dokaj zmerno ceno, toda Levičnik je bil že prestar, Kovaču so bile nekatere parcele preveč oddaljene. Pritisk je tudi zvedel ter sporočil kratko Strženu, ki se je takoj pripeljal na Podvrh. Kupil je nekaj Levičnikovega in vso grofovino. Polovico denarja si je začasno izposodil v trški posojilnici, samo da je kupčija takoj uspela.

„Tine, zdaj boš pa pljunil v roke, poglej!“ je opozoril Stržen fanta, ki ga je spremljal na postajo, ter potegnil z roko v smeri, koder se je širil gozd.

Tine je dvignil oči ter premeril vso šumo, ki jo je poznal že kot otrok. Nazadnje mu je vzelo pogled Maričino okno. Prazno je bilo: brez zaveskov, brez rož. Solnce je žgalo na umazani zid in v razbito šipo.

Takrat se je Tinetu storilo spet hudo —

17.

Že zgodnja jesen je prinesla deževje in hlad. Iz gozdov se je kadila megla, vse Dolgo polje je pojemalo v enolični, dolgočasni sivini; nikjer ni bilo odprtega neba. Prvo listje je že rumenelo, kostanji so se golili, ptice so se klicale po razmočenih vejah.

Gozd je sameval. Levičnikova žaga je stala. Zadnji splavi so čakali voznje. Splavarji so bili vsi pripravljeni, da se le nekoliko posveti na severu. Pritisk je vodil ta poslednji transport, ker mu je Levičnik, ki je težko obolel, prepustil v nadzorstvo in ureditev vse svoje posestvo. Že zdavnaj je bil napravil Levičnik oporoko. Četudi ni nihče vedel kaj natančnega, se je takrat razširilo po Podvrhu, da zapušča ta nesrečni mož — bil je ravno zelo slab — polovico svojega premoženja za novo šolo.

Ivankin god je minil, zato je bil Tine v tem deževju prav fantovski. Tisti večer, ko je bil pri Strženu na obisku, sta se z Ivanko natančno dogovorila: v predpustu bo ženitovanje v trgu. Tako je pozabljal Marico in živel misli, ki se mu je zazdela šele zdaj, ko je bil Podvrh tako samotni in žalosten, neizrečeno vesela: še eno zimo, potem pride Ivanka. Zato je tiho, sam zase kar naprej prepeval in požvižgaval.

Pritisk bi najrajši takoj odpeljal, da bi potem uredil vse doma in na Levičnikovem, a Tinetu se ni nikamor mudilo, rajši bi zadel solnčno vreme. Zmagal je Pritisk, ker je prišel in silil k vožnji brzojav s Hrvaškega. Komaj je nekoliko popustilo — Skalovnik še ni bil čist — je nagovoril fante da so se odpravili. Vode

so še drle, toda Pritisk je ugotovil, da bodo splahnile, še preden bodo s splavi v glavni strugi.

Odrinili so.

Nebo pa je obviselo sivo in neprijazno; sever ni hotel potegniti. Sava je valovila šiorka in motna. Daleč čez regulacijo je preplavila vse grmovje in dosegala bučeča bregove tik ob železnici. Ob pečinah je butala in vrela, lomila je visoko vrbinje, ki se je le za pedenj dvigalo iz valov. Kjer je bila struga širša, tam se je valila voda mogočno in polno, strašno šumeča v globinah. Kdor je videl, ga je stisnilo v prsih, da se je čutil majhnega, plahega, slabega. Reka je drvela prosta bregov svobodno v daljo, kjer je uhajala besna v ravnine. Tam se je ob trepetu ljudi še enkrat razdivjala ter se daleč izven svojih okov utolažila.

Brzina in valovi so splave nosili kot deščice, da so morali splavarji udarjati in ravnati z vsemi silami. Prej ni Pritisk nikdar prijel vesla; zdaj sta stala pri vsakemu po dva, da sta umirjala valove in usmerjala tek splavom. Že v Savini strugi so bili vsi premočeni do kože vsled trajajočega dežja. Pritisk je kmalu uvidel, da take poti ne vzdrže. Ker je bil na prvem splavu, je zakričal nazaj, naj pristanejo v ovinku pri vasici, ki se je zaspano kazala izza pol golega sadnega drevja.

Tine je vodil drugi. Pritiskal je in razbijal valove neprestano; a mislil ni na nobeno nevarnost. V duši se mu je zrcalila prihodnost: lepa kot cvetoč solnčni vrt in srečna kot zaklad. Le kadar je butnil preteči val in udaril preko splava, je pogledal in kakor z jezo pritisnil: „Le dajva ga!“ Peter ni odgovarjal, ker je bil utrujen. Vendar je Tine v sebi želel, da bi zdržali do Stržena. Čez noč se bo zlilo, je premišljeval, jutri bomo že v lepem v Sisku. „Hooo!“ je zaklical proti Pritisku. „Dajmo kar do Stržena!“

„Do ovinka!“ je velel nazaj Pritisk. „Mimo pečine se nocoj ne upam.“

Tudi Brinarjev je kričal: „Cel splav je že razgiban.“

Tine se je vdal.

Razplel se je spet v sijajno prihodnost. Vsanjal si je same svetle luči povsod, včuvstvoval si je veliko ljubezen do Ivanke. V tej dobri volji je načel sam zase polpojoč:

Meglice, razpršite se,
oblaki, razgrnite se —
da se bo videlo — —

Ozlovoljeni Peter ga je zbudil: „Pritisni, pritisni rajši!“

Tine se je zasmeljal: „Saj itak jaz za oba.“

Peter se je ozrl in zagledal, da Pritiskov splav že vozi h kraju v ovinek.

Ni šlo gladko. Ravno pred ovinkom se je nabirala voda ob obrežni skali in se v velikih valovih odbijala. Splav ni mogel čez ta valoviti curek. Šele ob koncu ovinka se je posrečilo spraviti splav mimo. Ko je že precej izčrpan precenil Pritisk globino ob bregu, je skočil z vrvjo ter se zagrabil v prvem hipu za vrbovo vejico ob cesti, ki pa ni zdržala. Pritiska je vrglo vznak v Savo; splav je zasukalo, da je zaplesal in ga odneslo.

Tine je zakričal, ko je Pritisk padel. Odvrgel je suknjič ter se kakor brez uma zagnal ravno v curek. Dvakrat ga je dvignilo in pogoltnilo; potem je zarezal čez, kjer je zagledal iz valov dvignjeno roko Pritiskovo. Sunil je, hoteč zgrabiti, ali roka je spet izginila.

Tine sam se je brez moči zapel in se obdržal v močni vrbini. Prihiteli so tovariši ter ga z vrvmi zavlekli na breg. Tam je bruhtil Tine vsled oslabiljenosti in napora iz ust kri. Ko je dvignil glavo, je bil popolnoma bled; oči je imel zalite in s tresočim se glasom je zajokal: „O, Pritisk —“

Pritiskov splav je razklalo. Valovi so gnali in vrteli posamezne kose, kakor bi se igrali z njimi. Zadnji del splava, tam kjer vežejo bruna podstavek, je kljuboval, ker je bil močno zategnjen z žico. Ta je plaval kot razbita vrata dalje, dokler ga niso ustavile mostnice pri mestecu. Zaježil se je ob skalnatem presledku pri skrajnji mostnici ter tam tako obvisel.

Pritiska ni bilo več...

Pod noč je prenehalo deževati; zavel je sever. Zgodnje jutro se je še spiralo in čistilo, Sava je vidno plahnela, padala. Splavarji so počakali do poldneva, da so najhujši valovi prebrzeli, in so za silo utrdili spet splave. Popoldne so se molče spustili dalje. Solnce je kot nekdanj stalo visoko, grelo je, od splavov se je kadilo.

Peter je dejal na Tinetovem splavu: „Nocoj vozimo lahko kar do Šiska!“

„Ne,“ ga je zavrnil Tine: „splavi so zrahljani. Pri Strženu prenočimo.“

In Peter ni ugovarjal, kakor bi čutil Tineta gospodarja. Tine je vodil prvi splav, po njem so se vsi ostali ravnali. —

Kot po navadi so posedli tudi tisti večer na verando. Molče je dal Tine roko Strženu, ki je že slutil nesrečo, videč razbiti splav ob mostnici, in čakal fante.

„Pritiska nam je vzelo.“ Tako težko je to povedal, da ga je zgrabilo mučno v grlu.

Stržen je vzdignil ramena in ni dejal nič, ker je bila novica prehuda. Samo desnico je pridržal nekaj hipov v Tinetovi.

Tiho so fantje ždeli ob mizi, kakor da je sedmina. Še piti se jim ni dalo. Tine je šel v gostilniško sobo. Tam je našel Ivanko, naslonjeno na omarico in ihteo. Rahlo jo je prijel za ramena ter ji z desnico dvignil glavo. Pritisnil jo je nase in ji pobožal lica.

„Ivanka, ne bodi preveč žalostna! — Saj si moja!“

Dekle je vdano sklonila glavo na njegove prsi te se ga krčevito oklenila: „Tine, kakor da je Pritisk za naju umrl.“

„In živel tudi, Ivanka... Zdaj ga šele poznam.“ —

Ivan Albrecht:

Vsakdanje zgodbe.

(Konec.)

Grablje.

Povedo odlomek iz življenja.

Morda se tudi vi spominjate Mitičkovke, tiste sključene in rogovilaste ženske, ki je še pred letom dni motovilila po vasi. Smrt jo je medtem rešila trpljenja. Ubožica zadnja leta pač ni imela nič dobrega na svetu. Omračena na umu, skoro slepa, pa tako čudno na dolgo zveržena je hodila okrog, sebi v nadlego in drugim v breme. Bog ji daj dobro! — No, kdor jo je poznal nekdanj, ko je bila Mitičkova Zalka mlado dekle, ta se je moral zgroziti, ako jo je zagledal na stara leta! Kar poslušajte!

Takole kakih petdeset let bo tega, kar je služila Zalka pri tej hiši za deklo. Komaj dobrih sedemnajst let je štela, pa je bila lepa ko v jutranji rosi cvet. Moški svet je poželjivo obračal oči za njo, ta in oni ji je sladko govoril, celo trdni gruntarji so bili vmes, Zalka se je pa samo smejala, pela, pridno delala in imela vedno šaljivko na jeziku. Noben fant se ni mogel pobahati, da bi mu bila izkazala kakšno posebno prijaznost.

No, tako je bilo. Tisto leto so potem prišli vojaki k nam na manever. Kamor je kdo ganil, povsod je bila sama uniforma.

„Zdaj si boš pa lahko izbirala“, so nagajali domači fantje Zalki, a ona jih je zavračala:

„Kje pa je zapisano, da bi morala imeti fanta?!“

„To je prava morska deklica,“ so nejevoljno mrmrali mladeniči, Zalka pa je dalje živela po svoje.

Med vojaki je bil eden, ki ga je vse takoj spoznalo iz celega polka. Velik, korenjaški, res kakor hrast, v obraz pa tako grd, da ga je bilo groza pogledati. Kocinast, ves brazgotinast od koz in tako čudno pepelnato siv, mestoma pa spet kovinasto črn je bil njegov obraz, da ne pomnem kaj takega. Poleg tega odurno spačen in skrivljen: čelo je v grapavi izboklini štrlelo venkaj, nos je bil majhen in privihan, ušesa skoro viseča ko pri psih, zoperno zelenkaste oči pa poševne in ozke ko pri mački. Tak je bil ta grdoba, postave pa lepe, ko da je bil vlit iz brona. Klicali so ga Kakuji, ker se je menda pisal tako. Ljudem je ostal v spominu, ko o vojaštvu že davno ni bilo več ne duha ne sluha. V prisposodbe in rekla so ga vpletali in s prav slanimi šalami so ovenčali njegov spomin. Nihče ni niti opazil, da bi se Zalka kaj spremenila, kadar nanese beseda na Kakuja. Ali ko je minil čas — ravno prva košnja se je začejala, je Zalka naenkrat zastokala med grabljicami. Dejala je, da ji je slabo, pa je odlezla domov. Še name se je opirala spotoma in ves čas vzdihovala in molila. Res, molila je in prosila Boga odpuščanja. Doma je zlezla v listnik in ne v hišo. Mene je položila kraj sebe kot edino tovarišijo. V mukah je nato dala življenje novemu človeškemu bitju ter ga mu takoj spet vzela. Zagrebala je v listje, zabrisala sled in odšla v hišo. Večerjala ni z družino, a ženske so se spogledovale. „Zalka ni čisto zdrava —“ „Če le ne nosi družčine —“ „Od koga neki?“ je menil gospodar. Hlapec se je zasmel: „Ej no, od Kakúja! Vse omizje se je zasmelo. Ker je bilo že toplo, so večerjali v veži, zato je Zalka vsako besedo razumela v zgornjico, kjer je ležala. „Križ božji je ledenela od groze, ko je slišala iz veže takšno govorjenje in grohot, „zdaj vedo vse, zdaj sem izgubljena!“ Res, dete je bilo Kakújevo. Bog vedi, kaj jo je zmotilo, da je bila njegova! Saj se ji je studil, vendar ni zavpila na pomoč, ko jo je bil Kakúji zagrabil nekega večera v senci za kozolcem na vrtu. Drhtela je od groze in studa, kričala pa ni. Kakúji jo je potem prosil, naj postane njegova žena. Povedal ji je, da je prišel samo na orožne vaje, da je sicer mesar, in da bi imela dobro pri njem. Zalka je poslušala, odkimala in zbežala, čim je čutila, da so popustile njegove jeklene roke. Kaj bo iz tega, na to takrat ni niti mislila... Zdaj pa — Nič! Ko ležejo vsi k počitku, pojde v

listnik in zanese v vodo. Tik za vasjo ponikne potok v globoko brezdno, ki bo pogoltnilo in zabrisalo njeno sramoto...

Tako je sklenila Zalka in komaj čakala, da se je vse pomirilo pri hiši. Kakor mačka se je splazila iz hiše, zlezla v listnik in odgrebla mrlička. Mene je porabljalala pri tem strašnem poslu. Hitro je nato šinila na vrt in treščila črviča v potok, toda križ božji! Na vrtu se je zganilo in k potoku je planil hlapec, ki je slišal, da je štrbunknilo v vodo. Kakor ris je pograbil ubogo Zalko, ji izpulil mene iz rok in kmalu potegnil truplece iz vode.

„Aha, zdaj te imamo, Kakujeva svetnica!“ je začel vpiti na ves glas. Zalka se je vila in branila ter se mu hotela za vsako ceno iztrgati, toda brez uspeha. Ko sta se še tako ruvala, se je na hlapčev krik nabralo vse polno ljudi, ki so takoj obkolili ubogo Zalko in jo jeli obkladati z najgršimi priimki.

Ubogo dekle je nekaj časa presunljivo ihtelo in klicalo vse svetnike na pomoč, potem pa se je topo udalo v svojo usodo. Nobene besede ni več črhnilo, nič se ni branilo, čisto nič. Kamor so jo porinili, tam je obstala.

No, potem je bilo kot je pač vedno v takih primerih. Orožniki, preiskava, zapor, porota, sodba in obsodba. Revica je morala v kaznilnico za šest dolgih, težkih let. Sramota in notranja bolečina sta jo tako potrli, da se ji je omračil um. Ko se je vrnila iz kaznilnice, je bila čisto izgubljena. V samoti in preziranju je preživljala svoje trpke dneve, dokler je ni rešila dobrotnica smrt...

Ko so grablje končale svojo povest, je završalo po vsem prostoru. Trpka zgodba nesrečnega dekleta je vse globoko pretresla. Komaj so si malo oddahnili, so začele

Vile

praviti, kaj posebno pomnijo.

Bilo je to še njega dni, ko je imela vsaka vas svojo zbadljivo ime. Gorje človeku iz drugega kraja, ki je prišel na vas, pa se je v gostilni med mladino hotel malo ponorčevati zaradi takega imena. Bil je lahko vesel, če je odnesel zdrave ude, za kožo se pa niti ni smel dosti zmeniti. Včasih se je tudi zgodilo, da mu je enkrat za vselej prešlo veselje do nerodnih šal. Niti spokoriti se kakšen revež ni utegnil. Sredi porednosti se je moral preseliti na Oni svet.

Jernejčev Jernač je prišel iz Lomov na Breg, kjer je imel svojo izvoljenko. Bil je korajžen in zastaven fant, tak, ki noče

dosti slišati o tem, da bi kdaj urno pobral pot pod noge in jo odkuril.

Njegova Rezika ga je imela zelo rada in je bila tudi ponosna nanj. Če jo je hotel kdo kaj dražiti, mu je kar naravnost zabrusila v obraz, da ga ne bi zamenjala za devet domačih fantov. Ti iz Brega seveda niso bili tega posebno veseli in so na tihem kuhali hudo jezo zoper Reziko in še hujšo zoper Jernejčevega Jernača. Slednji se ni dosti menil za to. Ukal sicer res ni, kadar je prišel ob luninem svitu vasovat, bal se pa tudi ni.

Na zahvalno nedeljo so praznovali na Bregu žegnanje. Jernač je seveda prišel in pridno plesal z Reziko vse popoldne in pozno v noč. Ko pa se je že vseh polastila vinska prešernost, je sedel za mizo in z zvonkim glasom zapel:

„Pa smo fantje vas'val',
pa se nismo nič bal' —“

Nekaj jih je potegnilo ž njim in se pridružilo njegovemu petju, nekaj jih je bilo pa tudi takih, ki so jeli škripati z zobmi, zlasti tisti, ki je kdaj v svojem fantovskem srcu imel pripravljen kotichek za Reziko.

Na Bregu so bili „mački“. Kdor jih je hotel razdražiti, mu je bilo treba samo popraskati po mizi, pa je že bil ogenj v strehi. Ko je tedaj Jernejčev Jernač videl, da nekateri rilec kuhajo, je krepko zaukal in popraskal po mizi, da je bilo joj! Potem je hitro še enkrat zaukal s tako silo, da je ugasnila luč. Tedaj je pa že tudi zabesnelo po sobi. Stoli, mize, kozarci in druge steklenice, vse je kar frčalo križem. Oštir je prosil, klel, grozil in rotill, ženske so vriščale in jokale, rinile iz sobe in vlekile razdražene moške po svojih najboljših močeh iz gostilne, fantje pa so bili vsi spoprijeti v živ klopčič. Kar žehtelo je, tako so se zgrabili. Kmalu se je vse skupaj zakotalilo na plano, kjer se je boj nadaljeval. Polena, kamenje in kolci so švigali po zraku. Nenadoma se je vse razvozljalo in cel tok se je ponedil proti Bernotovemu hlevu. Tam je nekdo pograbil zame, zavihtel in — Uu, še danes ne morem pozabiti. Moji roglji so se ogreli v topli človeški krvi, Jernejčev Jernač pa je zarjul na ves glas: „Marija pomagaj!“ In je bilo po njem. Na mestu je obležal mrtev. Rezika je jokala in žalovala, a mrtvega ni mogla več priklicati v življenje, jaz pa imam izza tistih dni svoje mesto tukaj med vami — — —

Tako so povedale vile!

„Tako je res bilo včasih,“ so pritrdjevali vsi zapored v tem pestrem zboru. Za tem se je oglasil

Koš

z zanimivo zgodbico.

— Ne vem, če še nosijo „škarje“ dandanes. Menda so stroji pregnali to staro navado. Njega dni je bilo seveda vse to čisto drugače. Brez „škarij“ ni bilo mlatve, vsaj vesele mlatve ne.

Tisto leto, ko je prišel Andrejev Jože iz Amerike, je bila za pšenico posebno dobra letina. Obrodila je kakor že davno ne. Zato so bile tudi „škarje“ vesele, da še nikoli tega.

Motnikovi mlatiči so jih dobili prvi, pa kakšne! Komaj so zjutraj prijeli za cepove, je že stalo pred skednjem šest litrov vina, velik šopek rož, škarje, obroč, masten štrukelj in vse, kar je treba zraven. Hoj, to je bilo veselja in smeha!

No, Brustovi mlatiči pa tudi niso bili kar tako. Vrnili so gostom milo za drago — četverno so jim nesli nazaj. Rože so naložili kar vame, da sem bil ko cvetoč grm, posebno pa Andrejev Jože, ki ga je bilo v Ameriki že davno jelo žejati po domačih ljudeh in domačih običajih.

„Hej, hoj,“ je poskakoval, „zdaj pa lahko grem pod rušo, samo da sem še enkrat videl take „škarje“!“

Mlatiči so ga povabili medse. Bila je kar cela gostija. Harmonike so se tudi oglasile v skednju in mladi pari so se zavrteli, da je v oblakih bežal prah s pšenice. Domov grede je nesel mene Andrejev Jože. Ker so ga pa tako temeljito pogostili, ga je zaneslo v jarek. Zavalil se je vznak in z vso pezo lopnil name ter mi tako zrahljal rebra, da nisem več mogel vršiti svojih dolžnosti.

No, jaz sem res moral končati svojo slavo, vesel sem pa le še danes, da sem bil takrat poleg. Ej, prijatelji, veste, „škarje“, to ni kar tako! Kdor jih je enkrat videl v življenju, jih ne pozabi nikoli več. To je bila pesem naše vasi, vesela zahvala in počaščenje dobre matere zemlje, ki v svoji ljubezni nudi vsemu žitju in bitju svoje najdragocenejše sokove, svojih črnih grudi skrivnostno kri!...

Tako je pomodroval koš. Eden in drugi iz družčine se je potem oglasil, da je tudi on že videl „škarje“, tako imenitnih in razkošnih pa ni pomnil noben.

No, nazadnje se je oglasil starina

Kolovrat,

da pove še on, kar ve.

— Ej, ljubi moji, je dejal, — skoro težko mi je začeti, ko sem že toliko slišal. Vsi ste povedali žalostno ali veselo, okroglo ali ganljivo, kakor sem hotel reči, jaz pa niti sam ne vem, kaj naj pravzaprav povem. Da sem bil nekoč mlad, lep, svoji mladi gospodinji v veselje in ponos, to ni nič posebnega, kaj ne? To si itak lahko mislite brez mojega pripovedovanja. Da sem slišal mnogo v dolgih zimskih večerih, ko sem brnel v zakajeni hiši in so na desni in levi pele predice, zaspani pastir pa leno otrinjal trsko na peči, to vam bo tudi znano. Vendar mi je marsikaj izza tistih dni izginilo iz spomina. Res, mnogo sem pozabil, enega se pa le še živo spominjam.

Saj veste, da ljudje radi govore o strahovih. Tako je bilo tudi na preji. Zbrali so se včasih fantje in očanci in jeli moževati. Pa je povedal oče Nardin, da za cerkvijo straši med grobovi. Straši pa zato, ker so tam pokopali v francoskih časih človeka, ki je hotel pred smrtjo še nekaj povedati, pa ni mogel. Bil je vojak, Francoz. Bog nebeški vedi, kaj je zagrešil, da so ga obsodili na smrt! Tako se jim je mudilo, da mu niso niti pustili govoriti na zadnjo uro. Prosil je z rokami in takorekoč z vsem životom, toda v tistem trenutku mu je šestero krogel ugasilo življenje. Izza tistega dne ni miru na pokopališču. — Tako je pravil oče Nardin. Predice so poslušale, med njimi pa najbolj vneto lepa Barbara, domača hčerka, ponosno in pogumno dekle, ki ni poznalo bojazni na svetu. Bila je čisto kakor moški. Odločna, nagle jeze in pa vztrajna, da se je bilo težko kosati z njo.

„Oh,“ se je namrdnila, „rada bi le vedela, kakšne pravice naj bi imel tisti Francoz po naših krajih. Če mu je dolgčas, naj gre strašit na Francosko!“

Vsi so se zdrznili ob takih nevarnih besedah in tudi oče Nardin je dejal:

„Deklina, pametna bodi, pametna, pa premisli, kaj govoriš!“

„Kaj bom premišljevala,“ se je zasmejala Barbara. „Da sem fant, bi bila že davno šla povedat tistemu Vašemu Francozu, kar mu gre.“

Izzivajoče je pogledala po fantih, ali nobenega ni bilo, ki bi se bil hotel ponuditi, da pojde mesto nje na pokopališče preizkušat svoj pogum. Zato reče Barbara sama:

„To ste šleve, vsi, kar vas je! Kaj stavimo, da pojdem jaz in preženem Francoza?!“

Zdaj se je ta in oni opogumil, češ, le pojdi, le, ti, ki se žive duše ne bojiš! In so se res zmenili za stavo. Ako se vrne srečno s pokopališča prejme petdeset kodelj lanu.

Tako so se šalili, a Barbara je vzela vse za res. Ko se je približala enajsta ura, je vstala in se podala na pot.

„Nocoj grem jaz, jutri pa se greste lahko vsi prepričat, da res Francoza ni več.“

Iz radovednosti je šlo nekaj fantov za njo, da bi videli, kaj se bo zgodilo.

Barbara je res zavila na pokopališče in krenila za cerkev. Lunin soj je bil razlit po grobeh in kakor pošasti so se razprezale sence spomenikov po gomilah. Barbara previdno stopa in se oprijemlje križev. Ko odbije ura v zvoniku polnoč, naenkrat obupno zakriči in se ne gane z mesta.

„Zdaj je po njej,“ si mislijo fantje. Ker pa dekle le ne neha kričati, se opogumijo in ji hočejo na pomoč. Barbara krili z obema rokama in vpije na vse grlo, ko pa zagleda fante, napne vse svoje sile, se iztrga nevidni moči in lopne na gomilo.

Ker vidijo, da ni nikogar blizu, planejo fantje k njej in jo dvignejo. Nezavestno prineso potem domov, kjer šele opazijo, da je brez vrhnjega krila. Ko se je namreč naslanjala na križe, je naletela na majav kamen, ki se pod pritiskom njene močne roke seve nekoliko nagnil. Čim ga je spet izpustila, je kamen omahnil spet nazaj in priščenil njeno krilo, da ni mogla dalje, dokler ni krila odpela in se na ta način rešila kamenitega objema.

Joj, to je bilo smeha dan za dnem, ko se je razvedelo, kako je Barbara „s svojim krilom mrtvece preganjala“! Tako jo je bilo sram, da si nekaj dni skoro ni upala izpod strehe. Enkrat za vselej si je pa zapomnila, da prehuda korajža tudi nič ne velja. —

Tu je kolovrat obmolknil in v podstrešju je spet nastala tišina. Motilo jo je samo brenčanje muhe, ki se je bila vjela v pajkovo mrežo.

Takšne so torej te vsakdanje zgodbe. Kdor bi jih poslušal in znal res prisluškovati, joj, koliko bi jih nabral. Saj jih je poln vsak naš korak in slednja naša kretnja ter vse, kar nas obdaja! Toda kje je tisti, ki bi jih popisal?! Naši dnevi so zanje gluhi kakor smo gluhi mi vsi za vse, kar je našega. Zato pero v kraj in zbogom vsem, ki so me doslej poslušali!...

Iz lirike Aleksa Šantića.

(Prevedel A. Gradnik.)

Pred bajtami.

Tebe, ki vek oblivaš s svojim znojem
in, ko Titan, iz zemlje delaš čuda,
Tebe, ki noč in dan živiš od truda,
slavim Te zdaj in hvalo Ti zapojem!

Ti, ki pustinjam vtisnil si korake,
ki bode kamenje te steze grde,
podaj mi roko, da Ti žulje trde
na nji poljubim kakor častne znake.

Vem, da le Ti do dna izpiješ čašo,
s krvjo pojiš to bedno grudo našo,
hraneč srce in duh z junaštvom starim.

Vem, da le ti se tu napajaš z nebom,
sprejemaš vsakega s solzo in hlebom —
zato slavim Te, s spevom Te ožarim!

Oče.

Kje ste?... Ne čujem peti vas iz loke,
in to, otroci, me boli in žali,
ves čas le gledam izpod suhe róke,
če vrnete od daljnih se obali...

Oranja doba je. Na modrem nebu
že žvrgolé ves dan škrjančki rani,
živeti treba je ob suhem hlebu,
jaz onemogel sem... Kdo naj vas hrani?

Matijče, Joža, Gregor, Juri, Ive!
Boste-li skoro izorali njive?
Hočete-li potolažiti neveste?

Plugi in polja so vsa zapuščena...
Trpeč le vnukom svojim na temena
rokò polagam... Deca moja, kje ste?

Aleksa Šantič (1868—1924) je eden najznamenitejših srbskih lirikov polpretekle dobe. Rodil se je v Mostarju. Objavil je več zbirke svojih pesmi in nekaj dramskih poizkusov v vezani besedi. Šantič je predvsem rodoljuben pesnik: njegova patriotska lira je prehodila več faz, od srbske do jugoslovenske. Povdariti je njegovo kulturno etično silo in njegove tipične hercegovske črte.

Pogreb.

Povija žito se. Mirnò, v dnu sela.
po ozki stezi, ki na groblje vodi,
za revno krsto mala gruča hodi,
lica so bleđa, razorana čela ...

Nekje prepeva šoja v sivem zraku,
in stari, dobri svečenik poln brige,
počasi čita iz debele knjige
pozdrave zadnje revnemu težaku.

In čuj, prst pada ... Vrh drevesa rdi se,
na zemljo padajo pa temne lise
in vidi se na cesti čreda siva

in prah v vrtincih. Tiho dan ugaša,
veter od sela sem pesem prinaša,
pokrit že z dračjem grob ubogi sniva.

O klasje moje.

O, klasje moje, vrh golega brda,
moj črni kruh, od krvi, znoja slani,
kdo mi te varje, kdo mi tebe brani
od gladnih ptičev, moja muka trda?

Žetev bo skoro. Zrnje dozoreva,
v solncu trepeče moje rodno selo,
a motna megla mi pritiska čelo
in v duše dno grom pada in odmeva.

Zjutraj, ko ostri zablščijo srpi
in snop za snopom pade, da ne vstane,
poteče znova kri iz moje rane,
in znova muči se seljak in trpi!

Vso muko tvojo, trud in delo roba
pojedli silni bodo z godbo, plesom;
a tebi samo, kakor svojim pesom
vržejo mrve ... o sram in grdoba!

In nihče ne bo čutil moje bóli,
jad ta srcá ne ganil bo gospodu ...
Seljak, ti si ponižen prah na podu,
ne bodeš rešil jarma se nikoli.

O klasje moje vrh golega brda,
moj črni kruh, od krvi, znoja, slani,
kdo mi te varje, kdo mi tebe brani
od gladnih ptic, ti moja muka trda?

Alphonse Daudet-Ksenija:

Starčka.

— Pismo, očka Azan?

— Da, gospod... in celo iz Pariza.

Ves srečen je bil, da je bilo iz Pariza, dobri očka Azan... Jaz pa ne. Nekaj mi je dalo slutiti, da bo to pariško pismo iz celice Jean-Jaques Rousseau, ki je padlo na mojo mizo tako nepričakovano in navsezgodaj, vzrok, da bom izgubil cel ljubi dan.

Nisem se motil, le poglejte:

Moraš mi narediti uslugo, prijatelj moj. Za en dan zapri svoj mlin¹ in pojdi v Eyguières.... Eyguières je velik trg, tri ali štiri liems oddaljen od Tebe — sprehod. Ko dospeš, vprašaj za sirotišnico. Prva hiša po sirotišnici je nizka, s sivimi polkni, za njo je vrtiček. Vstopi, ne da bi potrkal — vrata so vedno odprta — in ko vstopiš, zavpij na glas: „Dober dan! Dobri ljudje! Jaz sem Mavricijev prijatelj“... Tedaj boš zagledal dva mala starčka, stara, stara, prastara, ki Ti bosta iz dna svojih velikih naslanjačev stezala roke nasproti, in objemi ju mesto mene, z vsem svojim srcem, kakor da sta Tvoja. Nato se boste pomenili; pripovedovala Ti bosta o meni, le o meni; povedala Ti bosta tisoč neumnosti, katere moraš poslušati brez smejanja... Saj se ne boš smejal, kaj?... To sta stari moj oče in moja stara mati, dve bitji, katerima pomenim vse življenje in ki me nista videla že deset let... Deset let, to je dolgo! Toda, kaj hočeš? Mene drži Pariz; onadva pa visoka starost... Tako sta stara, da bi na poti omagala, ako bi me prišla obiskat. Na srečo si Ti tam doli, dragi moj mlinar, in ko bosta uboga starčka objemala Tebe, se jima bo skoro zdelo, da objemata mene... Tako pogosto sem jima pripovedoval o naju in o tesnem prijateljstvu, katerega...

Vrag vzemi to prijateljstvo! Baš to jutro je bilo krasno vreme, toda neprikladno za popotovanje: preveč mistrala² in preveč solnca, pravi provensalski dan. Ko je pršlo to nesrečno pismo, sem si bil že izbral kotichek med dvema skalama, kjer sem nameraval ostati cel dan kakor martinček, da bi pil svetlobo in poslušal šepetanje borov... Slednjič, kaj mi je preostalo drugega?

¹ Daudet je bival kaj rad v nekem starem, zapuščenem mlinu na veter, da se odpočije od Pariškega vrvenja.

² Veter.

Godrnjaje sem zaprl mlin in utaknil ključ pod vratca. S palico in pipo sem se podal na pot.

Dospel sem v Eyguières približno ob treh. Naselbina je bila zapuščena, vsi ljudje na polju. V topolih ob cesti, vseh belih od prahu, so peli škržati, kakor sredi planjave Cran. Pač je bil na trgu pred županstvom osel, ki se je sončil in na cerkvenem vodnjaku jata golobov; toda ni žive duše, ki bi mi pokazala sirotišnico. Na srečo se mi je prikazala nenadoma stara vila, ki je čepela na pragu pred svojimi vrati in predla; povedal sem ji kaj iščem; in ker je bila ta vila precej obilna, ji je bilo treba le dvigniti preslico: takoj se je dvignila pred mano sirotišnica, kakor pričarana... Bila je to velika hiša, turobna in temna, ponosna, da lahko pokaže nad svojim vhodom pod obokom star križ iz rdečega peščenca, okrog njega nekaj latinskega. Tik te hiše sem zagledal drugo, manjšo. Siva polkna, zadaj vrtiček. Spoznal sem jo takoj in vstopil brez trkanja.

Za celo svoje življenje se mi je vtisnil v spomin ta dolgi hodnik, hladen in miren, stene rožnato poslikane, nakoncu je skozi svetel zastor trepetal vrtiček in povsod okraski zbledelih rož in lir. Zdelo se mi je, da sem prišel k staremu poročniku Sedaine³-ovih časov... Na koncu hodnika, na levi, se je čulo skozi priprta vrata tiktakanje velike ure in glas otroka, šolskega otroka, ki je bral, ustavljajoč se pri vsakem zlogu: Te — — daj — — je — — za — — kli — — cal — — sve — — ti — — I — — re — — nej: — — Jaz — — sem — — Go — — spo — — do — — vo — — ži — — to — — Po — — treb — — no — — je — — da — — me — — zmel — — je — — jo — — zob — — je — — teh — — zve — — ri — —. Približal sem se nalahno vratom in pogledal notri.

V miru in polmraku male izbe je spal starček z rdečimi ličeki, naguban do konca prstov, pogreznjen v naslonjač, z odprtimi usti, z rokami na kolenih. Ob njegovih nogah je dekletce v višnjevi obleki — široki pelerini in majhni čepici — bralo življenje svetega Ireneja, v knjigi, večji od nje same... To čudovito berilo je bilo vplivalo na vso hišo. Starček je spal v svojem naslonjaču, muhe na stropu, kanarčki v svoji kletki, tam doli na oknu. Velika ura je smrčala: tik, tak, tik, tak. Ni bilo drugega budnega v tej hišici, kakor širok svetloben žarek, ki je padal skozi priprte polk-

³ M. J. Sedeine je francoski pesnik 18. stoletja; zlasti rad opisuje malega meščana.

nice, raven in bel, poln živih isker in mikroskopičnih valčkov... Sredi tega splošnega dremanja je nadaljevalo dekletce svoje berilo z važnim glasom: Te — — daj — — sta — — pla — — ni — — la — — nanj — — dva — — le — — va — — in — — sta — — sta — — ga — — po — — žr — — la — —. V tem hipu sem vstopil. Da sta planila v izbo leva svetega Ireneja, ne bi bila povzročila večje osuplosti kot jaz. Pravi pravcati gledališki prizor! Dekletce krikne, debela knjiga zdrkne na tla, kanarčki, muhe se zbude, ura bije, starček plane kvišku ves zmešan, jaz pa — tudi malo zbegan — obstanem na pragu in glasno zakličem:

— Dober dan! Dobri ljudje! Jaz sem Mavricijev prijatelj...

Oh! Da bi bili tedaj videli ubogega starčka, kako je prihitel k meni z razprostrtima rokama, da me objame in mi stisne roke, kako je tekal vzradoščen po izbi in klical:

— Moj Bog! Moj Bog!

Vsaka gubica na njegovem obrazu se je smejala. Ves rdeč je bil. Jecljal je:

— Oh, gospod! Oh gospod!

Nato je šel h koncu izbe in zaklical:

— Mamka!

Nekje se odpro vrata, na hodniku mišje stopinjice... to je bila Mamka. Nič ni bolj srčkanega od one male starke, z avbico, okrašeno s trakovi, v karmelitsko rjavi obleki in z vezanim robčkom v roki, da me počasti po stari šegi... Kako ganljivo! Bila sta si podobna. Z avbico in rumenimi trakovi bi se bil lahko imenoval i on Mamka. Samo, da je morala prava Mamka v življenju več jokati in je bila še bolj nagubana kot on. Kakor on je imela tudi ona pri sebi dekletce iz sirotišnice, malo stražo v višnjevem plaščku, katera je ni nikdar zapustila; ne morete si misliti bolj ganljivega kakor ta dva starčka, ki ju varujeta sirotki.

Ko je Mamka vstopila, mi je pričela delati poklon, toda z eno besedo ji je starček pretrgal poklon na dvoje:

— To je Mavricijev prijatelj...

In glej jo: že se trese, plaka, robček ji zdrkne iz rok, postane rdeča, vsa rdeča, še bolj rdeča kot on... Ti starčki! Nimajo več kot kapljico krvi v žilah in že pri najmanjšem ganotju jim plane v lice...

— Hitro, hitro, stol... ukaže starka svoji mali.

— Odpri polknice... zakliče starček svoji.

In prijela sta me vsak za eno roko in stopicajoč sta me peljala do okna, ki sta ga dala odpreti, da bi me bolje videla. Pri-

maknemo naslanjače in jaz sedem na majhen zložljiv stolček mednju, višnjevi dekletci za nami in izpraševanje se prične:

— Kako se mu godi? Kaj dela? Zakaj ne pride sam? Ali je srečen?...

In tako je šlo nekaj ur dalje.

Jaz sem odgovarjal, v kolikor sem le mogel na njihova vprašanja, povedal o svojem prijatelju vse malenkosti, ki sem jih le vedel, izmišljujoč si sproti one, katerih nisem poznal in sem pazil zlasti na to, da bi se ne izdal, da nisem nikdar zapazil, ali njegova okna dobro zapirajo, ali pa, kakšne barve je tapetni papir v njegovi sobi.

— Tapetni papir v njegovi sobi!... Moder je, gospa, svetlo-moder, z venčki...

— Ali res? je dejala uboga starka že ginjena in obrnila se je k možu in pristavila: On je tako dober otrok!

— Oh! da, tako dober otrok! je povzel on z navdušenjem.

In cel čas, ko sem pripovedoval, sta si pokimavala, imela nasmešek na obrazu, si pomežikavala, sporazumevala sta se z obrazom ali pa se je starček približal in mi dejal:

— Govorite glasneje, ona je malo naglušna.

In ona od svoje strani:

— Malo glasneje, Vas prosim, on ne sliši prav dobro...

Tedaj sem povzdignil glas; in oba sta se mi z nasmeškom zahvalila; in jaz sem bil ves ginen; da sem v teh velikih nasmeških, ki so iskali na dnu mojih oči podobo njihovega Mavricija, našel to podobo, zabrisano, zamegleno, skoraj nedojmljivo, kakor da vidim svojega prijatelja, kako se mi smehlja, od daleč, v megli.

Nenadoma se starček zravna v svojem naslanjaču.

— Toda, pomisli Mamka... morda pa še ni niti južinal!

In Mamka, vsa preplašena, s povzdignjenima rokama:

— Niti južinal... Usmiljeni Bog!

Mislil sem, da se še vedno tiče Mavricija in sem hotel odgovoriti, da ta dobri otrok ne čaka nikdar dalje, kot do poldneva, da sede k mizi. Toda ne, o meni sta govorila, in, da bi videli, kakšna zmedenost, ko sem priznal, da sem bil še na tešče.

— Hitro pogrnita, mali višnjevi! Mizo na sredo sobe, nedeljski prt, rožaste krožnike.

— In prosim, ne smejšta se toliko! In podvizajta se!

Resnično, podvizali sta se. Le v tolikem času, da bi mogel razbiti tri krožnike in že je bila južina na mizi.

— Dobra, mala južina! mi je dejala Mamka in me povedla k mizi; le, da boste čisto sami... Mi drugi, mi smo danes že odjužinali.

Ti ubogi starčki! Ob kateremkoli času jih obišeš, vedno so baš odjužinali.

Dobra, majhna Mamkina južina je bilo za dva prsta mleka, nekaj dateljev in kolač, nekaj lahek maslen kruh, dovolj velik, da bi bila lahko z njim hranila najmanj osem dni sebe in svoje kanarčke...

In pomislite, da sem jaz sam pospravil vse te zaloge! Pa tudi kakšno ogorčenje okrog mize! Kako sta mali višnjevi šepetali, dragajoč se s komolci in tam doli, na dnu svojih kletk so imeli kanarčki tak izraz, kot bi hoteli reči: Oh! Poglejte ga gospoda, ki bo pojedel ves kolač!

Resnično, pojedel sem vsega in skoro ne da bi bil zapazil, ker sem bil zaverovan v ogledovanje po tej svetli in tihi sobici, kjer je vel duh kot po starih rečeh...

Predvsem sta bili tam dve majhni postelji, od katerih nisem mogel odmakniti pogleda. Predstavljal sem si postelji, skoro dve zibeli, zjutraj, ko se dani, ko sta še skriti pod svojimi velikimi zastori z resicami. Tri ura bije. To je ura, ko se prebude vsi starčki:

- Ali spiš, Mamka?
- Ne, dragi moj.
- Kaj ne, kako je Mavricij dober otrok?
- Oh, da; tako dober otrok.

In tako sem si predstavljal ves pomenek, le, ko sem videl ti dve starčkovi posteljici, stisnjeni drugo k drugi...

Medtem se je dogajala strašna drama na drugem koncu sobe pred omaro. Šlo se je zato, da bi se doseglo, visoko tam gori, na zadnji polici kozarec s črešnjami, vloženimi v žganje, ki so čakale Mavricija že deset let, in katerega so hoteli meni na čast odpreti. Kljub vsem Mamkinim prošnjam je starček vztrajal na tem, da gre sam po te črešnje; in potem, ko je bil stopil na stol, v velik strah svoje ženke, je skušal, da bi se povspel do gori...

To je bila slika od tu: starček se trese in se mukoma vspenja, mali višnjevi krčevito držita stol, zadaj Mamka, sopihajoča in s povzdignjenima rokama in nad vsem tem plava lahen vonj po bergamski citroni, ki prihaja iz odprte omare, izmed velikih svežnjev perila iz surovega platna... Bilo je ginljivo.

Slednjič se je po velikem trudu, posrečilo, da so ga potegnili iz omare, oni znameniti kozarec in z njim srebrn otroški kozarček,

ves obdrgnjen in zbit, Mavricijev kozarček, ko je bil ta še čisto majhen. Napolnili so mi ga do roba s črešnjami, Mavricij je tako rad jedel take črešnje! In medtem ko mi je stregel, mi je starček dejal na uho s sladkosnednim izrazom:

— Vi ste srečni, da jih smete jesti!... Moja žena jih je vložila... Okusili boste nekaj imenitnega.

Da! Njegova žena jih je vložila, a pozabila jih je osladiti. Kaj hočete! Na starost se postane pozabljiv. Bile so grenke, Vaše črešnje, uboga moja Mamka... A to me ni motilo, da bi jih ne pojedel do dna, ne da bi trenil.

Po končani južini sem vstal, da se poslovim od svojih gostiteljev. Radi bi me bili obdržali še nekaj časa, da bi se še pomenili o njihovem dobrem otroku, toda dan se je nagibal, mlin je bil daleč, moral sem na pot.

Starček je vstal istočasno z mano:

— Mamka, moja suknjo... Pospremim ga do trga.

Gotovo se je Mamki zdelo že precej hladno, da bi me pospremil do trga; vendar tega ni nič pokazala. Samo medtem, ko mu je pomagala obleči suknjo, rjavo kot španski tobak, z bisernimi gumbi, sem slišal, kako mu je to srebrno bitje reklo:

— Saj se ne povrneš prepozno, kaj?

In on, z navihanim izrazom:

— He! He!... ne vem... mogoče...

Na to sta se smeje pogledala, in mali višnjevi sta se smejala, ko sta ju videli, da sta se smejala, in v svojem kotičku so se tudi kanarčki smejala na svoj način...

Med nami povedano, zdi se mi, da je vse malo omamil duh po črešnjah.

...Noč je padala, ko sva odhajala, stari očka in jaz. Mala višnjeva je sledila od daleč, da bi ga povedla nazaj, toda on je ni videl, bil je ves ponosen, da koraka kakor mož roko v roki z mano. Mamka, vsa žareča, je gledala iz praga svojih vrat in med tem, ko je gledala za nami, je srčkano pokimavala z glavo, kakor da bi govorila:

— In vendar, moj ubogi možiček!... Se vedno dobro koraka.

Josip Ljubić:

Ali nam more biti boljše?

(Po članku v „Seljački Prosvjeti“.)

Po vojni je bila lansko leto najboljša žetev na vsem svetu. Po računu mednarodnega poljedelskega zavoda s sedežem v Rimu, ki vodi točno statistiko o razmerah v poljedelstvu, je bila lanska žetev prav tako dobra kakor kakšna dobra žetev pred početkom vojne. Kot je ta zavod javil, se je pridelala lani milijarda in 70 milijonov meterskih stotov pšenice in 934 milijonov meterskih stotov koruze. Pred vojno se je pridelalo v dobi od leta 1909. do 1913. pri dobri žetvi letno povprečno komaj 988 milijonov meterskih stotov pšenice in 831 meterskih stotov koruze.

Prav tako dobra žetev je bila lansko leto tudi pri ostalem žitu, kjer je bil dosežen enako lep uspeh kakor pri pšenici in koruzi. To je najboljši dokaz, da je v poljedelstvu že dosežena enaka intenzivnost dela, kakršno smo imeli pred vojno, in da nimamo več zapuščenih in neobdelanih polj, kakor je bilo to takoj po vojni.

Če upoštevamo torej zadovoljiv rezultat lanske žetve po vsem svetu, nam je popolnoma jasno, da so kot naravna posledica tega padle cene žitu in ostalim kmetским pridelkom. Vsak narod se je trudil, da čimprej proda svoje žito in pride čim hitreje do denarja. Zato je naglo padla cena žitu, ker je nastalo na svetovnem trgu veliko tekmovanje. Če bi bila imela še Rusija poleg ostalih narodov tako dobro žetev in če bi se bila tudi ona pojavila na svetovnem trgu s svojim žitom, potem bi bilo prišlo v poljedelstvu do še mnogo težjih posledic, ki bi bile povzročile še večji padec žitnih cen. Toda kar se ni zgodilo letos, se lahko zgodi drugo leto, pri nas pa je imelo že to leto s svojimi posledicami porazen vpliv na celotno kmetško gospodarstvo. Cene žitu so padle za polovico od prejšnjega leta, temu primerno so padle tudi cene drugim kmetским pridelkom. Kako porazno je učinkoval ta padec cen kmetških pridelkov, dokazuje najboljši naš izvoz v inozemstvo. Lani smo izvozili v prvem četrtletju samo 1206 vagonov pšenice in prejeli za to približno 59 milijonov dinarjev, medtem ko smo izvozili letos v istem času 4989 vagonov pšenice in prejeli za

njo komaj 148 milijonov dinarjev. Letos smo torej izvozili v prvih treh mesecih štirikrat toliko pšenice kakor lani v istem času, a smo prejeli za to množino pšenice komaj dvakrat toliko dinarjev kakor preteklo leto. Tako je tudi z ostalim žitom, a nič boljše ni z govedorejo. Evo za to primera: Lansko leto smo izvozili v prvih treh mesecih 11.192 goved za 45 milijonov dinarjev, medtem ko smo izvozili letos v istem času 29.940 goved za komaj 93 in pol milijona dinarjev. Izvozili smo torej letos v prvem četrtletju skoro trikrat toliko goved kakor lani, prejeli pa komaj dvakrat toliko denarja.

Lahko bi tako še nadaljevali, toda boljše je, da ne nadaljujemo s temi žalostnimi številkami, ker vemo, da je bila lansko leto cena pšenici okoli 460, koruzi 220 dinarjev za 100 kg, da so se prodajale svinje po 23, a govedo po 14 dinarjev za kg žive teže, letos pa da dobimo komaj 300 dinarjev za pšenico, 125 dinarjev za koruzo, 12 dinarjev za svinje in 7 dinarjev za govedo.

Na podlagi navedenega spoznamo nepobitno dejstvo, da so padle vsem kmetiskim pridelkom od lani cene skoro za polovico, čeprav so ostali stroški pridelovanja enako veliki kakor prejšnja leta.

Prva posledica tega stanja je, da se je znižal kmetu dohodek od lanskega leta na polovico, da so mu pa ostali izdatki enako veliki kakor prej, ker mora še dalje nositi enaka bremena kakor lani. Ker tvori kmetški stan približno 90 odstotkov vsega našega prebivalstva in je zato kmetško gospodarstvo tudi temelj vsega našega gospodarskega pridobivanja, je vsakemu jasno, da mora odjekniti to težko stanje poljedelstva tudi v vsem našem narodnem gospodarstvu. Vsled padca cen kmetiskim proizvodom je padel torej celokupni narodni dohodek, zato mora trpeti posledice vsa naša obrt, trgovina in industrija. Ako ima kmet priliko zadovoljivo in pravočasno vnovčiti svoje pridelke, dobiva tudi država redno davke od svojih državljanov. Kljub temu nepobitnemu dejstvu povišuje država svoje izdatke, a s tem povečuje tudi davčna bremena. Naši državni izdatki rastejo dalje tako kakor takrat, ko so rastli tudi državni dohodki. Tako imamo letos državni proračun, ki izkazuje 13 milijard dinarjev izdatkov. V letu 1924., ko so bile cene kmetiskim pridelkom neprimerno boljše od današnjih, so znašali celokupni državni izdatki 10 milijard dinarjev, v proračunskem letu 1924./25. že nekaj nad 12 milijard dinarjev, dokler niso v letošnjem letu narasli na 13 milijard. Vsled tega rastejo tudi davki in druga bremena, kar rodi naravno posledico, da se na ta način vedno

bolj navija davčni vijak. Izgleda pa, da nikdo ne misli pri tem na to, da bi mogel ta vijak naenkrat počiti. Ali ni strašno, ko čitamo, da ima naša država okroglo 250 tisoč uradnikov in vpokojencev, za katere znašajo samo plače okoli 5 milijard dinarjev, a istočasno ni nikjer denarja za gradbo cest, železnic, šol, bolnic in drugih važnih ustanov za naše narodno gospodarstvo?

Kdo pa nosi največja bremena v tej državi? Kmet. Neki naš odlični strokovnjak je izračunal, da je naš kmet danes 240 krat bolj obdavčen, kakor je bil pred vojno, kar nikakor ni v razmerju z njegovimi dohodki. Ako hoče država voditi svoje gospodarstvo še naprej tako, kakor ga je vodila do sedaj, da bo samo poviševala svoje izdatke, a se pri tem prav nič ne ozirala na svojega najjačjega in najstalnejšega davkoplačevalca-kmeta, tedaj je jasno, da mora kmet pri takem stanju, kakor je današnje, s svojim gospodarstvom propasti in oditi v svet med delavce. Popolnoma drugačne bi bile razmere za kmeta, če bi država vsaj nekoliko skrbela za potrebe kmetskega gospodarstva in če bi omogočala, da kmet čim prej in čim povoljnejše proda svoje pridelke, na ta način, da bi čim bolj pospeševala izvoz kmetских pridelkov v inozemstvo in to z omiljenjem carinskih in železniških tarif, z uvedbo nagradnih premij za izvoz itd., ter bi skušala na drugi strani olajšati kmetu njegova bremena. Ne smemo pozabiti, da prevajajo vsi drugi stanovi, tudi obrtnik, trgovec in industrijalec, vsa svoja bremena na konzumenta, ker vračunajo vso svojo režijo v ceno blaga in mu jo konzument povrne, medtem ko je to kmetu nemogoče, ker se ravna cena kmetским proizvodom na svetovnem trgu po uspehu svetovne žetve. Kmet ne more na nikogar prevaliti svojih bremen, temveč jih mora sam prenesti na ta način, da mora več delati, a v svojih potrebah se zadovoljiti z dohodki, kakršne mu pač donša njegovo gospodarstvo.

Sedaj, ko vidimo, kako zelo so padle cene vsem kmetским pridelkom, bi upravičeno pričakovali, da bodo padle cene tudi onemu blagu, ki ga potrebuje kmet za svoje gospodarstvo in za vzdrževanje svoje rodbine. Toda na žalost vidimo baš nasprotno. Vzemimo za primer najpotrebnejše orodje v kmetским gospodarstvu: plug. Danes stane plug okroglo 1000 dinarjev, medtem ko je stal lansko leto samo 800, predlanskim samo 650 dinarjev. Enako in podobno je tudi z ostalimi potrebščinami, ki jih mora kupovati kmet za svoje gospodarstvo. Popolnoma nenaravno je, ako padajo cene kmetским pridelkom, a ne padajo cene tudi proizvodom obrti, trgovine in industrije, saj vemo, da ne hrani kmet s svojim trudom

samo sebe, temveč tudi delavca, obrtnika, trgovca in industrijalca. Zato bi bilo naravno in pravično, da bi istočasno, ko pade cena kruhu in mesu, ki ju daje mestu kmet, padla tudi cena proizvodom obrti in industrije.

Današnje cene kmetских pridelkov so že popolnoma izenačene predvojnimi cenam, če se upošteva današnja vrednost denarja; cene obrtniških in industrijskih proizvodov pa so še vedno nekolikokrat večje od predvojnih cen. Vzemimo za primer samo navaden kmet-

Dolinska sirarna v Hrašah pri Lescah.

ski voz, brez katerega ne more biti nobeno kmetško gospodarstvo. Pred vojno je stal tak voz 200 kron ali 100 goldinarjev, a danes stane najmanj 5000 dinarjev. Če upoštevamo sedaj dejstvo, da so cene kmetских pridelkov enake predvojnimi cenam, potem bi smel stati tak voz v tem razmerju kvečjemu 2500 dinarjev. In zakaj? Zato, ker je moral pred vojno prodati kmet samo okroglo 900 kg pšenice, da je dobil 200 kron v denarju. Danes se pa nikjer ne dobi voza za 900 kg pšenice, temveč mora prodati kmet 1950 kg pšenice, torej 10 meterskih stotov več kakor pred vojno, če si hoče z izkupičkom nabaviti voz. Ni-li morda res, da je dobil kmet pred vojno za 100 kg koruze dva para čevljev, torej zase in za svojo ženo, a danes mora dati 100 kg koruze samo za en par čevljev? Ali ni strašno, če pomislimo, da se dobi danes za kilogram koruze

komaj škatlica vžigalic, a pred vojno smo dobili za isto količino koruze najmanj 10 škatlic!?

V vsem navedenem vidimo, da se nahaja naše kmetско gospodarstvo v zelo težkih razmerah, ki bi mogle pomeniti za mnogo naših kmetških domov propast, če vseh teh nezgod ne odstranimo. Ako upoštevamo dalje dejstvo, da naš kmet kaj težko najde kupca za svoje pridelke in, če ga že najde, da mu mora oddati svoje pridelke za mnogo nižje cene, kakor znašajo njegovi pridelovalni stroški, vidimo, da je njegovo gospodarstvo pasivno, ker mu ne poplača niti njegovega truda, niti mu ne donasajo dohodki njegovega gospodarstva toliko, da bi krili stroške, ki jih ima z gospodarstvom. Kaj mu pomaga tarnati, da znašajo n. pr. pridelovalni stroški za 100 kg koruze 154 dinarjev, ko mu pa zato ne bo nihče plačal več kot 125 dinarjev za koruzo, ker lahko dobi po isti ceni iz Argentiniije koruze, kolikor hoče, in to take, ki je po svoji kakovosti enako dobra kakor naša. Naš gospodar nima danes poplačanega svojega dela niti tako kakor navaden delavec, a kaj šele, da bi si mogel kaj prihraniti za otroke in za svoja stara leta. On doplačuje v svojem gospodarstvu iz gotovine, ki si jo je pridobil v dobrih letih po vojni, ali pa štedi na svojem telesu in življenju. Toda takega stanja ne more dolgo vzdržati, ker niso ti prihranki niti v denarju niti v telesni moči tako veliki, da bi mogli zadostovati še za nekaj let. Naš kmet se bo začel zopet zadolževati, a ker kmetско gospodarstvo ne prenese onih strašnih obresti, kakršne zahtevajo danes banke in oderuhi za posojila, je jasno, da bodo rastle obresti na glavnice do take višine, da bo znašal dolg mnogo več, kakor je vredno celo gospodarstvo dolžnika. Kaj bo potem sledilo, vemo vsi prav dobro še iz časov pred vojno, zato je odveč, dotikati se teh bolestnih spominov.

Tu ne pomaga nobeno tarnanje, temveč moramo brez strahu, odkrito pogledati resnici v oči ter iskati novih poti za izhod iz današnjega težkega gospodarskega položaja, ki je zalotil vse naše kmetско gospodarstvo. Misliti moramo tudi na to, da pridejo po rodovitnih letih tudi nerodovitna, da nas tedaj vsaka nerodovitnost gospodarsko tako oslabi, da si ne bomo mogli več opomoči, če si ne bomo danes nič prigosposodarili in si prihranili za težke dneve.

Zato ne smemo pustiti brez razmišljanja sledečega dejstva: naš kmet pridelal na svojem posestvu trikrat manj pšenice, kakor njegov tovariš na Danskem na isti površini zemlje. Vemo namreč, da pridelal danski kmet na površini enega hektarja 29 meterskih stostov pšenice, medtem ko pridelal naš kmet na isti površini po-

vprečno komaj nekaj nad 9 meterskih stotov pšenice, čeprav ni v kakovosti zemlje nobene razlike. Pa pojdimo dalje. Na Holandskem in Švedskem pridelal kmet na površini enega hektarja 26 in pol meterskih stotov pšenice, v Belgiji 26, v Švici 23 in v Nemčiji 19 in pol meterskih stotov. Povsem je razumljivo, da obstoja tako ogromna razlika v prirodi tudi pri ostalem žitu. Koruze pridelamo na enem hektarju površine komaj 11 meterskih stotov, a pridelek korusa bi moral biti vsaj trikrat tolik, kakor je današnji.

Če pomislimo, da je v naši državi posejane nad milijon 800 tisoč hektarjev zemlje samo s pšenico in blizu 2 milijona hektarjev s koruso, potem prav lahko izračunamo, kako ogromno škodo trpi naše kmetско gospodarstvo samo radi tega, ker ne izkoriščamo zemlje na način, kakor to delajo poljedelci v drugih, naprednejših državah. Kolik bi bil gospodarski napredek našega kmeta, če bi pridelal na svoji današnji površini zemlje z enakim trudom in z enakimi stroški samo dvakrat toliko žita, kakor ga pridelal danes? Ali ne bi bil to pravi prepoved za naše kmetско gospodarstvo, če bi lahko prodal vsak naš gospodar dvakrat toliko žita, kakor ga pridelal danes? Ali ne bi bil to pravi prepoved za naše kmetско gospodarstvo, če bi lahko prodal vsak naš gospodar dvakrat toliko žita, kakor ga ima danes za prodajo, ne da bi mu bilo treba za to vložiti več truda in denarja v svoje gospodarstvo? O tem ni menda nobenega dvoma.

Samo ne smemo pri tem pozabiti na zelo važno dejstvo, da obdeluje naš kmet svojo zemljo po ogromni večini samo z ročnim delom in brez sočasnih gospodarskih naprav, ki jih uporablja v drugih naprednejših poljedelskih deželah že vsak kmet. Zato pa je tako drago naše pridelovanje žita in drugih gospodarskih proizvodov. Ni dvoma, da je človeška moč mnogo dražja od motorja, strojev in ostalih priprav, a razen tega ne more človek nikdar toliko in tako hitro delati kakor stroj. Najboljši primer je Amerika, o kateri vemo, da opravlja tudi na polju največji del dela s stroji. Strokovnjaki trdijo, da se obdeluje v Ameriki polje v površini 10 hektarjev s 7 in pol konjskimi silami in s samo 4 delavci. Kako je pri nas v tem pogledu, vemo sami najboljši. Vzemimo za primer našo Vojvodino, ki je od vseh naših krajev po svojem gospodarstvu še najnaprednejša, pa vidimo, da prihaja še tam v poštev pri obdelovanju zemlje v površini od deset hektarjev komaj 5 in pol konjskih sil in nad 14 delavcev. Ko vidimo to nezadovoljivo razmerje v Vojvodini, takoj spoznamo, do kakšnih rezultatov bi prišli,

če bi hoteli s tega stališča presojati tudi ostale kraje, saj vemo, da se uporabljajo v drugih krajih stroji še manj.

Sedaj je potrebno, da omenimo še sledeče: Savez srbskih zemljoradničkih zadruga je priredil med kmeti svojega okrožja anketo o tem, koliko porabijo od svojih pridelkov kmetje sami za svoje lastne potrebe. Ta anketa je obrnila posebno pozornost na mala kmetska gospodarstva z zemljiščem v površini od dveh do deset hektarjev, kakršnih je v naši državi največ. Savez srbskih zemljoradničkih zadruga je ugotovil zelo žalostno dejstvo, da porabi srbski kmet 79 odstotkov svojih pridelkov sam s svojo družino doma ter da mu ostane komaj 21 odstotkov njegovih pridelkov za prodajo. Štiri petine vseh svojih pridelkov porabi torej srbski kmet doma za svojo potrebo, a komaj eno petino prinaša na trg na prodaj. Če bi Savez srbskih zemljoradničkih zadruga raztegnil svojo anketo na vse kraje naše države, smo prepričani, da ne bi mogel zbrati mnogo zadovoljivejših podatkov tudi po ostalih krajih. Ako sedaj še povemo, da je to razmerje pri ostalih evropskih poljedelskih narodih baš nasprotno našemu, tedaj nam bodo jasne tudi posledice današnjega načina obdelovanja zemlje v našem kmetskem gospodarstvu. V Švici porabijo kmetje v svojem hišnem gospodarstvu komaj 28 odstotkov za svoje potrebe, a 72 odstotkov vseh svojih pridelkov dovažajo na trg, kjer jih prodajo. Na podlagi tega vidimo, da ne porabi švicarski kmet niti tretjino svojih pridelkov za domačo potrebo, čeprav vemo, da ta kmet ne strada, temveč da se mnogo boljše in izdatnejše hrani kakor naša kmetska sirota, ki se mora čisto zadovoljiti za večerjo s pusto sirotko in s kosom suhega kruha. To je neovrgljiv dokaz, da je proizvodnja švicarskega kmeta mnogo boljša in večja kot proizvodnja našega kmeta. Švicarski kmetje uporabljajo v svojem gospodarstvu najmodernejša sredstva, zato je tudi njihova proizvodnja večja, intenzivnejša in racionalnejša od naše kmetske proizvodnje; radi tega pridelajo mnogo več in cenejše kakor mi. Zategadelj tudi sme in more švicarski kmet porabiti za svojo domačo potrebo mnogo več kakor pa naš, ker mu poleg tega še vedno zelo mnogo ostane za prodajo. Baš zato je splošno gospodarsko stanje švicarskega kmeta neprimerno boljše od našega.

Če vse to vemo, potem se ne čudimo, da se je sklenilo na nedavnem kongresu Glavnega združnega saveza v Belgradu, kjer so bili zbrani delegati združništva iz vse države, da bi bila najugodnejša rešitev današnje krize kmetskega gospodarstva, če bi naš kmet opustil pridelovanje žita, ker se pri tej veliki svetovni

konkurenci, v kateri mi ne moremo uspešno tekmovati z ostalimi poljedelci iz naprednejših agrarnih držav, enostavno ne izplača. Ta kongres je prišel do prepričanja, da bi bilo boljše in dobičkanosnejše za naše kmetsko gospodarstvo, če bi se oprijelo naše poljedelstvo gojenja govede in prašičev, kar se bolj izplača in za kar se lažje najde kupca, ker so naši kraji zelo pripravljeni za to vejo gospodarstva. Naravna posledica tega prepričanja je, da bi morali naša polja posejati s krmljivimi rastlinami, z deteljo, repo, krompirjem itd., s čimer bi hranili govedo, ovce, svinje itd. Na ta način bi prešlo naše kmetsko gospodarstvo v svojem pridobi-

Prvi pastirski tečaj na Jesenicah.

vanju gotovo na povsem nova polja pridobivanja, na vejo, ki v prvi vrsti ni tako draga, a se v drugi vrsti boljše izplača.

Morda bi prinesla tudi taka rešitev današnje krize kmetskega gospodarstva nekako ublažitev, vendar se bojimo, da bi ne bila stalna taka rešitev naše krize v kmetiskem gospodarstvu. Tudi v tej veji pridobivanja bi naleteli na iste težkoče kot v dosedanem pridelovanju žita. Ali bi morda bil naš kmet takoj tako več v svojem gospodarstvu, da bi mogel svoje proizvode dovažati na svetovni trg in doseči zadovoljive uspehe? Ali ne prihaja tudi danes k nam holandsko in dansko maslo, ameriška mast, švicarski in italijanski sir ter še mnogo drugih proizvodov, ki so po svoji kakovosti izvrstni, a v ceni mnogo cenejši kot podobni naši pridelki? In odkod naj vzame naš gospodar potreben kredit

za preureditev svojega gospodarstva in za nabavo živega in mrtvega inventarja, ki bi ga potrebovalo naše kmetско gospodarstvo za ureditev novih naprav, ki bi jih zahtevala nova proizvodnja? Kje imamo izkustvo, ki bi ga potrebovali za ta novi način dela, kje imamo sredstva in zveze, s pomočjo katerih bi dovažali svoje proizvode na svetovni trg?

Naš kmet se je preizkušal v svoji današnji proizvodnji že cele rodove in bi jo mogel zato povzdigniti z majhnim trudom in z malo volje do sodobne dovršenosti, če bi le imel za to dovolj znanja in zadosten kapital in če bi tudi država hotela to njegovo stremljenje podpreti. Zato ni napravil kongres zadrugarjev prav, ker ni prej vseh teh vprašanj temeljito proučil in o njih razpravljaj ter si šele potem ustvaril svoj končni sklep. To je baš ista pogreška, kakršno je zagrešila pred kratkim naša narodna skupščina, ko je bilo na dnevnem redu vprašanje poljedelske krize. Vse razpravljanje se je tedaj vrtelo izključno okrog vprašanja, ni-li vlada edini krivec težki krizi, v kateri se nahaja naše kmetско gospodarstvo. Jasno je, da je tudi vlada mnogo kriva, ker ne upošteva dovolj dejstva, da je kmetско gospodarstvo temelj naše države in da je ono izvor blagostanja vsega našega naroda. Toda zopet smo na popolnoma napačnem potu, če pričakujemo, da bo edino vlada s svojim delom in svojimi odredbami rešila to krizo. Res je, da more vlada ali država znatno ublažiti težke razmere našega kmetskega gospodarstva, a temeljito rešitev današnjih razmer v kmetškem gospodarstvu more doprinesti edinole naše kmetско ljudstvo samo.

O tem bi se moralo razpravljati na omenjenem kongresu zadrugarjev v Belgradu in v parlamentu ter storiti sklepe, kako naj podprejo vlada, zadružne in druge gospodarske ustanove to veliko in težko delo našega kmeta za njegov gospodarski preporod. Edina rešitev našega kmetskega gospodarstva leži v tem, da se naš kmetški stan zave svoje velike in važne vloge, ki jo igra v našem celokupnem narodnem gospodarskem življenju in da spozna dejstvo, da mu ni treba od nikogar prositi ne milosti ne pomoči za svoj gospodarski napredek, temveč da ima sam v sebi vse predpogoje za svoj napredek in popolno gospodarsko svobodo. Kakor je zavzel hrvatski seljak v politiki prvo in najodločilnejše mesto samo s svojo politično organizacijo, baš to lahko doseže tudi na gospodarskem polju, če se gospodarsko organizira in združi. Potem mu ne bo treba več prositi pomoči za svoj obstanek,

temveč bo sam urejevalec in najodločilnejši činitelj v vsem našem gospodarskem življenju.

Kot dokaz za to našo trditev hočemo navesti samo malo Švico, v kateri tvorijo poljedelci komaj tretjino vsega prebivalstva in katera ni obdarovana s tolikimi prirodnimi vrlinami za poljedelstvo, kakor je naša država. V osemdesetih letih so začeli v Švici poljedelci strašno propadati, ker jim ni donášalo njihovo gospodarstvo niti toliko, kolikor so potrebovali za vsakdanje življenje. Zato so začeli kmetje trumoma zapuščati svoje domove in se seliti v mesto med delavce, ki so boljše živeli od kmeta. Tako je padalo od leta do leta število prebivalcev po švicarskih vaseh, nekateri domovi so bili popolnoma zapuščeni. V tej težki krizi je prišlo proti koncu devetdesetih let kmetsko ljudstvo do prepričanja, da se ono ne more nasloniti na nikogar, temveč da se mora postaviti na lastne noge in se zato strniti v močne obrambne vrste ter da se mora organizirati proti svojim izkoriščevalcem baš tako, kakor so oni organizirani proti kmetu.

In res je ustanovil švicarski kmet leta 1897. svojo kmetsko zvezo, ki si je stavila nalogo, da izvede gospodarsko organizacijo vsega švicarskega ljudstva. Komaj je preteklo nekaj let, že je zavzel švicarski kmet tako važno mesto v gospodarskem življenju Švice, da je danes ne samo odločujoč činitelj v gospodarskem, temveč tudi v socijalnem in političnem življenju te majhne države. Švicarska kmetska zveza je ustanovila v 30 letih svojega obstanka blizu 12 tisoč gospodarskih in združnih ustanov, s pomočjo katerih je pospeševala kmetsko gospodarstvo, in v katerih sodeluje nad dva milijona in stotisoč članov. Pri tako izvrstni gospodarski organizaciji je popolnoma razumljivo tudi dejstvo, da pride v Švici na vsakih 481 prebivalcev po ena gospodarska kmetska zadruga. Danes je pač najvzornejša gospodarska organizacija v vsej Evropi švicarska kmetska zveza in švicarsko poljedelstvo zahvaljuje ves svoj gospodarski napredek tej gospodarski organizaciji. Švicarsko kmetsko gospodarstvo je napredno, donosno in sočasno urejeno in ima organizacije, s pomočjo katerih dovaža svoje pridelke na svetovna tržišča. Švicarski kmet je dobro situiran in švicarsko poljedelstvo je vsled svojega blagostanja v številčnem porastu. Odkar obstoja švicarska kmetska zveza, ni bil sprejet v švicarskem parlamentu niti eden zakon prej, preden je podal svoje mišljenje o njem švicarski kmet baš po tej svoji zvezi. Zato ima danes Švica vzoren zakon o carinskih tarifah, zakon o uvozu živ-

ljenjskih potrebščin, dalje zakon o monopolu alkohola, ugodne železniške tarife za izvoz kmetских pridelkov itd.

Če torej premotrimo vse vzroke, ki so povzročili težko krizo, v kateri se nahaja naše celokupno poljedelstvo, tedaj vidimo, da je povzročila lanskoletna dobra žetev na vsem svetu oni silni padec cen kmetским pridelkom, ki je napravil poljedelcem v vseh agrarnih državah mnogo škode. Velika razlika je samo v tem, da ta padec cen ni tako porazno in škodljivo vplival v državah, kjer se poslužujejo poljedelci v svojem gospodarstvu vseh prednosti sodčasnega načina obdelovanja zemlje in vodstva gospodarstva. V teh državah je tudi vlada takoj priskočila poljedelcem na pomoč s podeljevanjem cenenega kredita, uvedbo zaščitnih carin za poljedelske proizvode, znižanjem železniških in carinskih tarif itd. ter so vse te odredbe tudi imele dovolj vidne in občutne posledice za poljedelstvo. Medtem ko se pri nas v parlamentu šele razpravlja o poljedelski krizi, so naše sosedne države (Češka, Avstrija, Italija in Madžarska) uvedle vse pomožne odredbe, ki smo jih zgoraj navedli, a njihove vlade se sedaj bavijo s proučevanjem novih osnov, kako bi še močnejše zaščitile svoje poljedelstvo.

Pri nas pa ni povzročila samo lanskoletna dobra žetev težkih razmer v našem poljedelstvu, temveč je še mnogo važnejši in odločilnejši vzrok tej krizi v tem, da se naš kmet še ni oprijel racionalnega in intenzivnega načina dela v svojem gospodarstvu in da obdeluje svojo zemljo še vedno po vzoru svojih dedov. Hrvatski narodni pregovor: „Pleti kotac kao otac“ se lahko prenese na način gospodarjenja v naših kmetских gospodarstvih. Naravno, da se mora iskati vzroke temu ne toliko v neznanju, kolikor v pomanjkanju potrebnega kapitala, ki ga zahtevajo vse te reforme, katere bi morale naše kmetско gospodarstvo uvesti. Zato je našemu kmetu potrebna pomoč najprej v tej smeri. Najprej mora dobiti naš narod dobre gospodarske šole, ki bodo vzgajale izkušene in dobre gospodarje, potem je treba take gospodarje podpreti s cenanim kreditom, da bodo mogli uporabiti na svojih posestvih ono izkustvo, ki so ga dobili v šoli in da bodo rabili tudi na svojih posestvih motorje, stroje, umetna gnojila, semenje najboljših vrst itd. Ko bomo imeli vsaj po eno tako vzorno posestvo v vsakem kraju, tedaj bodo prav gotovo tudi drugi kmetje v kraju sprejeli novi način obdelovanja.

V prvi vrsti je naloga našega kmetskega gospodarstva: dvigniti današnjo proizvodnjo vsaj na dvakratno, ker šele tedaj bodo stroški pridelovanja za polovico manjši. Na ta način bo mogoče

našemu gospodarju, da se upre svetovni konkurenci. To se pa mora doseči samo tako, če izpopolni naš kmet svojo proizvodnjo z uvedbo novih modernih sistemov v svojem gospodarstvu.

To veliko nalogo lahko izvrši naše poljedelstvo samo v močni in veliki gospodarski organizaciji, ki jo mora samo ustanoviti, ker je znano načelo, da ne more poedinec nikdar storiti tega, kar more ustvariti zajednica. S pomočjo take gospodarske zajednice se bodo našla tudi vsa sredstva, ki so potrebna za reformo in izboljšanje načina gospodarjenja v našem kmetiskem gospodarstvu. Istočasno pa bo našla ta organizacija tudi pot, po kateri bodo prihajali naši pridelki tudi brez dragih posredovalcev na svetovni trg, kjer bomo dosegli za nje najboljše cene. Naravno, da si bomo po taki organizaciji nabavljali tudi vse one potrebščine, ki jih potrebuje naš kmet v svojem gospodarstvu. Tako bomo dobivali te potrebščine ne samo najboljše po kakovosti, temveč tudi najcenejše, ker bomo s tem izključili posredovalce, ki se neprestano vrinjajo med producente in konzumente in ki s svojim nepotrebnim posredovanjem samo podražujejo blago.

V tem leži rešitev celotne krize, v kateri se nahaja danes naše poljedelstvo. Kdor želi izboljšati in olajšati življenje našemu kmetu, mora delovati na to, da se vsa ta vprašanja rešijo najpovoljnejše za kmetško gospodarstvo.

T—k:

Zemljiška knjiga.

Ker so čitatelji „Grude“ po večini kmetški sinovi in je „Gruda“ predvsem njim namenjena, zato mislim, da ne bo odveč, če jih nekoliko seznanim z zemljiško knjigo. Večina sprememb v zemljiški knjigi se vrši sicer na podlagi notarskih ali sodnih listin in posestniku ni neobhodno potrebno, da natančno pozna vse podrobnosti zemljiške knjige. Brez dvoma pa mora imeti vsak posestnik vsaj glavne pojme o zemljiški knjigi, tako da ve, kaj je zemljiška knjiga, kako je sestavljena in čemu služi. Ta namen imajo naslednje vrstice.

Zemljiška knjiga je javna knjiga, to se pravi, da sme vsakdo v njo vpogledati in iz nje prepisati ter da velja za resnično in veljavno vse, kar je v njej zapisanega. Zemljiško knjigo vodi po-

seben oddelek pri okrajnih sodiščih. V njej so vpisana vsa zemljišča, ki so last posameznih oseb ali korporacij (zadruge, občin, cerkve itd.), dalje imena lastnikov (in solastnikov) posameznih zemljišč in končno vse pravice in bremena, združena z zemljišči. Taka bremena so n. pr. užitek starišev, zaženilo neveste, dote sinov in hčera, dalje javna pota in steze, zemljeknjižni dolgovi itd.

Zemljiška knjiga je sestavljena iz glavne knjige, zbirke listin in katastralne mape.

Vsaka katastralna občina ima svojo glavno knjigo. V njej so vpisani zemljeknjižni vložki, ki so po vrsti zaznamovani z zaporednimi številkami. Vložek pomeni zemljišče, ki lahko obsega samo eno parcelo ali tudi celo posestvo in je last ali solast ene osebe. Vložki nastanejo na ta način, da se vsako zemljišče obmenjavi lastnika zaznamuje s posebno številko. Zato se vložki lahko dele ali tudi združujejo. Često ima gospodar vpisano svoje posestvo pod več vložki, čeprav se drži v resnici skupaj. V takem slučaju lahko zaprosi zemljeknjižni urad, da vpiše vsa njegova zemljišča pod en sam vložek. Tako ima vse svoje posestvo vpisano lepo skupaj in razvidno v knjigi.

Vsak vložek je zopet razdeljen v tri liste: imovinski list, lastninski list in bremenski list, ki so v zemljeknjižni knjigi zaznamovani s črkam A, B in C.

Imovinski list (A) je razdeljen v dva oddelka, označena z A I in A II. V prvega se vpiše vse parcele dotičnega vložka po tekočih številkah, ločeno po obdelovalnih vrstah (razredih), v drugega pa vse odpise in pripise ter morebitne solastninske pravice drugih oseb do ene ali druge parcele. Dalje so tu vpisane služnosti (servitute) in realne pravice kakor n. pr. lov, prehod čez zemljišče, obrti (gostilniška, kovaška itd.).

V lastninskem listu (B) je vpisan lastnik in morebitne omejitve, ki mu zabranjujejo svobodno razpolaganje z zemljišči, n. pr. da je lastnik pod kuratelo, da ni polnoleten itd.

V bremenskem listu (C) so navedena vsa bremena, ki leže na dotičnem vložku, kakor n. pr. služnostne pravice (servitute), prednostne pravice kupa, zemljeknjižni dolgovi itd.

Bolj razumljiv in lepše razviden bo ustroj zemljeknjižnega vložka iz sledečega vzorca:

Štev vložka: 5.

Sodni okraj: Logatec.

Katastralna občina: Medvedje brdo

A I.

Tek. št.	Katast. št.	Označba parcele (hiš. št., obdelovalna vrsta)	Tek. št.	Katast. št.	Označba parcele (hiš. št., obdelovalna vrsta)
1	12	hiša št. 12. na Veharšeh			
2	13	kozolec			
3	25	njiva			
4	26	gozd			
5	35	travnik			
6	40	vrt			

A II.

Tek. št.	Vpisovanje
1	Vloženo 6. maja 1926 dn. št. 405. Od posestva vložek št. 4 te občine odpisani stavbni parceli št. 12 in 13 ter zemljiška parcela št. 25, 26, 35 in 40 se tu vpišejo.

B.

Tek. št.	Vpisovanje
1	Vloženo 6. maja 1926 dn. št. 405. Temeljem kupne pogodbe z dne 25. aprila 1926 se vknjiži lastninska pravica za Janeza Gontar-ja iz Godiča h. št. 28.

Kakor je iz zgornjega vzorca razvidno, je v oddelku A I vpisano malo posestvo, obstoječe iz 2 stavbišč in 4 zemljiških parcel, ki jih je glasom vpisa v oddelku A II kupil dne 6. maja 1926 v oddelku B navedeni Janez Gontar iz Godoviča. — Novi lastnik Janez Gontar se je nato oženil in zaženil svoji ženi glasom ženitne pogodbe z dne 28. maja 1926. Din 2000.— ter dosmrtno vzdrževanje. Žena Katarina pa mu je prinesla Din 2000.— dote. Vknjižba dote, zaženila in vzdrževalne pravice je razvidna iz oddelka C pod tekočo št. 1. — Dalje je lastnik Gontar rabil denar, najbrže za popravilo poslopja ali nakup živine, in najel pri Kmetski hranilnici

in posojilnici v Rovtah Din 10.000.— posojila, za katero je dovolil vknjižbo zastavne pravice, kakor je razvidno v oddelku C pod tek. štev. 2.

Izbrisalo se ni v navedenem vzorcu doslej še nič, ker ni nič podčrtanega z rudečilom. Kadar pa bo Gontar vrnil posojilnici izposojeni znesek, bo sodišče vknjižilo izbris in znesek Din 10.000.— ter besedo „vknjiži“ rdeče podčrtalo.

C.

Tek. štev.	Vpisovanje	Din	p
1	Vloženo 28. maja 1926. dn. štev. 426. Temeljem ženitne pogodbe z dne 2. maja 1926 opr. št. 9876 ter poročnega lista z dne 8. maja 1926 se vknjiži zastavna pravica za doto in zaženilo Katarine Gantar roj. Eržen iz Dolov h. št. 12 v zneskih po ter vknjižijo njene vzdrževalne pravice po določilih točke VI. ženitne pogodbe.	2.000 2.000	— —
2	Vloženo 16. junija 1926, dn. štev. 490. Temeljem zadolžnice z dne 10. junija 1926 se vknjiži zastavna pravica za terjatev Kmetske hranilnice in posojilnice v Rovtah, r. z. z n. z., v znesku deset tisoč dinarjev z 8% obrestmi in kavcijo do Din 1000 (en tisoč).	10.000	—

Vknjižbo v zemljiško knjigo se doseže na podlagi listin ali prošnje s potrebnimi prilogami, ki dokazujejo pravico za vknjižbo. Take prošnje (listine) so javne ali zasebne. Javne so one, ki jih napravi notar ali izda javna oblast (n. pr. razsodba, ženitvanjska pisma, kupne pogodbe itd.); zasebne listine napravijo lahko zasebniki sami. Da se doseže vknjižba na podlagi zasebnih listin, mora biti v njih navedeno sledeče:

1. Natančna navedba predmeta, ki se ga hoče vknjižiti (n. pr. znesek dolga in obresti, vložna in parcelna številka zemljišča in katastralna občina, v kateri zemljišče leži, višina vžitka itd.).

2. Dovoljenje lastnika dotičnega vložka (zemljišča), na katerega se vknjiži dolg, novega lastnika in podobno.

3. Podpis lastnika zemljišča, na katero se izvrši vknjižba, mora biti notarsko overovljen, t. j. podpisati se mora pred no-

tarjem ali sodiščem in notar ali sodišče potrdi, da je dotičnik listino res lastnoročno podpisal.

Ako eden od zgornjih pogojev na listini manjka, tedaj se vknjižba ne more izvršiti, temveč se jo lahko samo predzaznamuje in nato vknjižbo iztoži. Primer: Nekomu sem posodil na zadolžnico Din 5000.—. V zadolžnici je navedeno, da dolžnik dovoljuje vknjižbo, ni jo pa pred notarjem podpisal, temveč pri meni doma. Ker dolžnik slabo gospodari, ga pozovem, da mi dovoli vknjižbo za mojo terjatev, česar pa noče storiti. Zato grem z zadolžnico k sodišču in prosim, da se jo predzaznamuje. Nato vložim tožbo in dokažem, da dolg res obstoji in da ga dolžnik ne vrne. Sodišče razsodi, da se naj moja terjatev pravilno vknjiži na njegovo posestvo in tako zavaruje za vsak slučaj.

Kadar je dolg poravnán ali se je vknjiženo doto izplačalo itd., se vknjižbo lahko izbriše iz zemljiške knjige. V ta namen se mora predložiti sodišču izbrisno pobotnico, ki jo je upnik podpisal pred notarjem ali sodiščem. Ako upnik pobotnice noče podpisati, se more izbris iztožiti na isti način, kakor se iztoži vknjižbo.

Za vpis v zemljiško knjigo in izbris iz nje je treba plačati visoko kolekovo. Če se n. pr. vknjiži dolg (izposojilo) v znesku Din 10.000.—, se mora plačati za prošnjo kolek Din 5.—, za zadolžnico $\frac{1}{2}\%$, t. j. Din 50.—, za vpisnino 1%, t. j. Din 100.—, za izbrisno pobotnico pa Din 20—50.—

V zbirki listin se shranjujejo prepisi vseh onih javnih ali zasebnih listin, na podlagi katerih se je izvršil vpis odnosno izbris v zemljiški knjigi.

Katastralna mapa je pa zemljevid, na katerem so natančno narisane in s števkami označene vse parcele v katastralni občini.

S tem sem prav na kratko navedel glavne stvari glede zemljiške knjige, v kolikor jih mora vsak posestnik poznati. Kogar stvar zanima in se hoče poučiti natančneje o zemljiški knjigi, temu priporočam knjigo: „O zemljiški knjigi“.

K. Kraepelin-S. Brodar:

Po gozdu in polju.

(Dalje.)

Janko: Ej, kako se to lepo lesketa! Kakor bi bil ves kamen poln zlatih pen. — Oho, zdaj se mi je razklal v dve plošči, pa sem vendar tako nalahko udaril z njim po tej grudi.

Dr. Erjavec: Ta kamenina je gnajs ali rula. Tudi gnajsa ima Pohorje dovolj. Od prej omenjenih kamenin ga lahko ločimo na prvi pogled; poedini kristali, zlasti blesteče se, luskaste sljude, leže v vzporednih plasteh. Radi tega je gnajs vzporedno tem plastem prav lahko razkolen, kakor se je Janko ravnokar prepričal na lastne oči.

Branko: Ali niso tudi druge hribine na ta način skladovite? Saj si nam v planinah nekoč sam kazal skoro navpične sklade neke gore. Tudi v veliki jami za kolodvorom, kjer kopljejo pesek, sem dobro videl raznobarvne plasti.

Dr. Erjavec: Rad priznam, Branko. Toda če se prav spominjam, sem vam ob neki priliki že razlagal, da se korenine „pragorovja“ vsled razzebe krušijo. Odkruške odnašajo gorski potoki v reke, ki jih obrušene in zdrobljene skladoma odlagajo v morje. V velikih množinah se sesedata pesek in glen v debelejših in tanjših plasteh na dno morja. Akoravno se te gromače vsled pritiska in raznih lepil nanovo sprimejo v trdno kamenino ter kipe morda danes kot mogočno apnenčevo ali peščenjakovo pogorje visoko v ozračje, vendar ne morejo zatajiti načina svojega postanka: kristalasta zgradba manjka vsem razen nekaterih še malo razjasnenih izjem. Gromače so ostale, kakor so bile; njihove mnogoštevilne okamenine pa nam jasno pričajo, da jih je rodilo morje. Vse nekaj drugega je gnajs. Na njem opazimo isto kristalasto sestavo, kot pri granitu; da, celo iste tri rudnine: kremenjak, sljuda in živec ga sestavljajo. Zato je zelo verjetno, da je nastal, kakor granit, vsled počasnega ohlajanja spočetka žarečetekeče zemeljske snovi. Kljub temu ima zelo izrazito skladovitost. Razlagamo si ta pojav lahko tako, da smatramo te plasti kot vrhno skorjo tedaj še povsem žarečetekeče zemlje, ki se je stopnjema in zato skladoma ohlajala. To razlago nam še potrjujejo dejstva, da je gnajs povsod na zemlji domalega enak, da se nahaja vedno pod najstarejšimi znanimi skladi gromač in da ne najdemo nikjer v njem niti najmanjšega sledu okamenin.

Branko: Ravnokar si omenil, da je nastal tudi granit iz žarečetekeče snovi. Zakaj pa ni istotako skladovit, kakor gnajs; snov se je vendar tudi tu polagoma ohlajala?

Dr. Erjavec: Granit ali pravzaprav žareča snov, iz katere se je stvoril, skoro gotovo pri svojem prodiranju iz globočine ni nikdar dospela do zemeljskega površja; ni ga pretrgala, temveč ustalila se je globoko pod njim. Ohlajanje ali „izžarivanje“ je bilo radi tega seveda močno zadržano, a mnogo bolj enakomerno, kakor če bi se

ohlajanje vršilo na prosti površini. Mnogo, mnogo časa je poteklo, predno se je vsa snov toliko ohladila, da so se začeli izločevati kristali, ki so ravno vsled silno počasnega ohlajanja postali tako veliki.

Branko: Ali so kristalovale vse tri rudnine, ki tvorijo granit, istočasno? Kako naj sicer tolmačimo poljubno zmes vseh treh vrst kristalov?

Dr. Erjavec: Prva je brezdvomno kristalovala sljuda, ki je najtežje taljiva rudnina. Kristali so vseskozi pravilni, ker so se mogli prosto v žarji viseči razvijati enakomerno na vse strani. Sledil je živec, ki je značilne oblike svojih kristalov še precej jasno razvil. Ostale presledke je napolnil kremenjak. Čim počasnejši ali hitrejši je bil ves potek, tem bolj debelozrnati, oziroma drobnozrnati granit se je tvoril.

Stanko: Torej čim počasnejše je bilo ohlajenje, tem večji so postajali kristali?

Dr. Erjavec: Da, lahko si tako tolmačimo. Zato smemo tudi sklepati, da so se navidezno nekristalaste ali jedrnate kamenine, kakor bazalt in tako zvani zelenci ali diabazi, še mnogo hitreje ohlajali kot najdrobnejše-zrnati graniti. Ohlajanje obsidiana ali naravnega stekla se je vršilo celo tako naglo, da je njegova povsem enakšna tvarina podobna našemu navadnemu steklu. Tako brzo ohlajanje je bilo seveda mogoče le tam, kjer je žarečeteškoča žarja prodrla zemeljsko skorjo in se prosto razlila po površju.

Branko: Kakor kadar prelivamo vročo kavo v plitvo skodelico, da se hitreje ohladi. To že razumem. Le to bi še rad vedel, kako je nastajal porfir. Rekel si, da spoznamo porfir zlasti po velikih poedinih kristalih, ki leže v skoro enakšni osnovi. A ne znam si predstavljati, zakaj se je ohlajala žarja počasi tedaj, ko so se tvorili veliki kristali, hitro pa, ko je skrepenela ostala osnova.

Dr. Erjavec: In vendar si tega skoro ne moremo drugače razlagati.

Branko: Saj je bila vse to ena snov!

Dr. Erjavec: Gotovo. No, ne belite si preveč vaših glav. Težavno vprašanje je rešeno takoj, če si mislimo, da je žarečeteškoča snov obtičala najprej v globini, kakor granit. Tu je bilo ohlajanje zelo počasno, zato so se tvorili v žarji veliki živčevi kristali. Pri tisk v notranjosti je pogнал pozneje vso gmoto proti površju; prodrla je zemeljsko skorjo in se razlila po njej. Žarečeteškoči ostanek je tedaj zelo hitro skrepenel v obliki neznatnih kristalčkov.

Branko: Tako je torej to! — V koliki globini pa se še nahaja tekoča žarja?

Dr. Erjavec: Z drugo besedo, kako debela je naša trdna zemeljska skorja, po kateri tako brezskrbno hodimo, kajne? O, tega pa še ne vemo, Branko, čeprav so si že mnogi prizadevali rešiti to vprašanje.

Janko: Saj bi lahko luknjo zvrtali tako globoko v zemljo, da bi prišli do tekočega, ali ne?

Dr. Erjavec: No, mislil sem si, da vam tako roji po glavi. Toda predstavljajte si težkoče, predno bi bila izkopana luknja, da bi se v njej skril, n. pr. cerkveni zvonik! V tla bi morali zabiti kakih 100 metrov dolgo cev; s svedrom koncem cevi bi bilo treba vrtati v zemljo in s posebnimi pripravami dvigati izvrtano kamenje. Če bi vse to kdaj sami videli, bi šele spoznali in prav cenili občudovanja vredno in silno drago delo, ki je bilo potrebno, da so prodrli na ta način v globino nekaj čez 2000 metrov, torej približno dva kilometra. Če se naši vrtalni stroji in druge priprave še tako izpopolnijo, ni mnogo upanja, da bi mogli kdaj prodreti še globlje. Po najskromnejših cenitvah pa znaša debelina zemeljske skorje najmanj 80–90 kilometrov; po drugih celo 1200–1600 kilometrov.

Branko: Tedaj popolnoma izključeno, da bi mogli sploh kdaj raziskati zemeljsko notranjost! — Toda še na nekaj bi lahko mislili! Toplota zemeljske skorje je v globini vedno večja; če se ne motim, narašča enakomerno z globočino. Mogli bi torej izračunati, kje je vročina tako silna, da je vse kamenje staljeno.

Dr. Erjavec: Dejstvu samemu ne morem oporekati. V splošnem so opazovali, da naraste toplota za 1° C za vsakih 35 metrov globine. Omenjene cenitve o debelini zemeljske skorje se naslanjajo na to. A pozabiti ne smemo na raznovrstne in težavne fizikalne okoliščine, ki imajo tudi obsežen vpliv in pomen. Pritisk v notranjosti je ogromen, — od njega je odvisno v veliki meri stanje, v katerem se žarja nahaja. Pomislite, da znaša pritisk v globini 1200 kilometrov 1 milijon atmosfer! Prav razumljivo je torej, da znanstveniki niso edini niti v vprašanju, ali je zemeljsko jedro trdne, kapljivotekoče, ali plinaste skupnosti.

Stanko: Plinaste skupnosti prav gotovo ni!

Dr. Erjavec: Tako misliš ti, toda drugi, ki več vedo, tudi tega ne izključujejo. Seveda si je težko misliti, kako bi mogel biti plin, dasi ravno pod pritiskom mnogih milijonov atmosfer, tako težek kot cink ali železo. — Rešitev teh vprašanj pa je za vas še pretežavna. —

Stanko: S pravimi ličnimi rudninami torej tukaj ne bo nič? Na tiste mislim, ki tvorijo lepe kristale.

Dr. Erjavec: O, zakaj pa ne! Že iz teh granitnih grud izbijemo lahko nekaj prav lepo okristalovanih rudnin. Daj sem kladivo, Branko! — Glejte te temnordeče, mnogorobe, vendar skoro okrogle kristale granatov; zelo pogosto jih najdemo kot primesnino v granitih. Vsestransko pravilni, lepi kristali so se v prvotni žarji seveda le redkokdaj razvili. Pozneje je pronicujoča voda izluževala kame-nine in topila njihove rudninske snovi; v votlinah in razpokah, kjer se je zbirala, pa so se izločevali iz vodne raztopine polagoma in nemoteno veliki, lepi kristali. Če hočete torej ličnih kristalov, zlasti kremenjaka in apnenca, vas opozarjam na tako zvane kokuče, kakor tudi na običajno drugobarvne grede, ki prepletajo kamenino.

Janko: O kokučah še nisem slišal nikoli.

Stanko: O, jaz pa že; z Brankom sva jih hodila lani iskat v kamnolom. V razpokah sva jih mnogo dobila, velikih in majhnih.

Branko: Samo apnenčevih, seveda. Doma ti pokažem v svoji zbirki še kokuče drugih rudnin; zlasti kremenjakovih imam več, — dobil sem jih z zamenjavo. Veš, kokuča je več kristalov skupaj, ki so vzrastli v kaki votlini na skupni podlagi. —

Stanko, ko so šli nekaj časa molče: Veš kaj, oče, ves čas že premišljujem, a se ne znajdem prav. Prej smo govorili o granitu, porfirju, gnajsu, itd., a vsega tega tukaj daleč naokrog pravzaprav nimamo nikjer. Kje je Pohorje! Na skrajni naši meji in le majhen del cele naše domovine. Kamenine, ki smo jih videli na cesti, so pripeljali od tam. Kaj nas pa obdaja tukaj, kaj je pod nami in pred nami? Glej, kako lepo žare Kamniške planine v večernem solncu. Prosim, oče, še o tem nam kaj povej!

Dr. Erjavec: Prav rad, Stanko, dasi bolj na kratko, kajti vrniti se bo treba. Veseli me pa, da si sam občutil, da je treba še nekaj dopolniti. Prej je bil govor o kameninah, ki so tvorile prvotno prastaro zemeljsko skorjo, oziroma o kameninah, ki so prodrle iz zemeljske notranjščine na površje in tam otrdnile, kakor opazujemo pri ognjenikih še dandanes. Te kamenine imenujemo radi tega prvotnine ali otrdnine. Toda v naravi ni ničesar stalnega, vse je minljivo, izpremenljivo. Tudi kamen ni od vekomaj in ne bo na veke ostal. Skratka, prvotnine so bile in so še sedaj izpostavljene raznim vplivom, ki jih razkrajajo in prerajajo. Najvažnejši činitelj je voda. Od njenega kemijskega in še bolj mehničnega delovanja lahko rečemo, da je bila v obilni meri odvisna oblika površine in

vsebinsa zemeljske skorje nekda in je tudi še dandanašnji. Obojega sem se rahlo dotaknil že prej. Ako so izpolnjeni gotovi pogoji, ima voda silno topilno moč. Iz spojin prvotnin izlužuje voda zlasti kovine, tvori nove spojine, ki jih raztaplja, odnaša s seboj in drugod zopet izloči. Te vrste kamenine nazivljamo ilužnine. Prvotnine radi tega seveda niso ostale take kot prej; njihova kemijska sestava se je spremenila. Na licu mesta so ostale tako zvane razkrojnine. Tako izlužnine, kakor tudi razkrojnine niso več prvotnine, temveč vsled njihovega poznejšega nastajanja drugotnine. Nekatero vrsto drugotnin pa nastajajo tudi radi mehničnega delovanja vode. V razpokah kamenin zmrzuje pozimi voda, ki razširi približno za eno desetino svojo prvotno prostornino. Spomladi, ko se tajata sneg in led, odstopajo posamezni kosi kamenin, padajo po strmih pobočjih, se drobe, naposled v žlebovih obtiče, ali se nabirajo pod stenami. Odkruški, ki so še oglati in robati, tvorijo tako zvani grušč. Silni nalivi, ki slede v poletju, rodé hudournike, drveče in grmeče z neznansko silo v doline, odnašajoč s seboj vse, kar jim je na poti. Oglati gruščevi kosi se krešejo med seboj, brusijo ter postajajo vedno bolj okrogli. V potoku in reki se tako grušč pretvarja v prod, drobni koščki pa v pesek. Kjerkoli se pa zmanjša živa sila tekoče vode, nastajajo iz tega gradiva tako zvane naplavine. Na taki naplavini stojimo, imate jo pred seboj.

Janko: Kje pa? Jaz ničesar ne vidim!

Branko: O, jaz pa dobro vem, kam meriš!

Stanko: Na peščeno jamo misliš tu ob cesti.

Dr. Erjavec: Da, o ne samo to. Vse to širno polje do hribov in gora je sama naplavina. Koderkoli bi kopali, bi naleteli na isto, kot imamo tu v peščeni jami. Dobro ped plodne zemlje, nekod malo več, drugod zopet manj; nato pa prod, sam prod in pesek več metrov na debelo.

Branko: Na katerem se dobro pozna, kako ga je odlagala voda v presledkih, enkrat plasti debelega gramoza, drugič najdrobnejšega peska. Ali ne vidite onih vodoravnih vzporednih črt, ki ločijo plasti?

Stanko: O, kolikokrat sem jih že videl, a se nisem zmenil zanje.

Dr. Erjavec: Da, da, tako gledate včasih in vendar ničesar ne vidite. — Sedaj se pa ozrimo še na Kamniške planine. Kako ponosno kipe v višave! Kdo bi mogel slutiti, da jih je rodilo morje! V pradavnih dobah so nastajale na njegovem dnu. Stvorile so jih

iz svojih apnenih hišic morske živali, polži, školjke, v največji meri pa korale, ki žive v morjih še sedaj združno v tako zvanih koraljnikih. Živalice poginjajo, njih hišice pa ostanejo. V teku časa se gromadijo vedno debelejšje plasti, ki se polagoma vsled teže višjih leg drobe in usedajo, nato pa sprijemajo v jedrnate apnenike. Apneniki torej niso prvotnine, temveč pozneje nastale usedline večinoma živalskega, deloma tudi rastlinskega izvora.

Janko: Tedaj je moralo biti tu morje strašno globoko, saj smo se učili, da je Grintovec visok nad 2500 m.

Dr. Erjavec: Le ne prenažlo, Janko! To višino in obliko, kot jo imajo sedaj, so dobile planine šele mnogo pozneje. Prav lahko rečemo, da so se vzdignile in vzrastle iz morja.

Stanko: Kako to?

Dr. Erjavec: Ali še nisi nikdar videl krhljev, posušenih jabolk; kako razorana in nagubana je njihova površina, kako globoke so med gubami doline? Te gube so se tvorile, ko se je jabolko sušilo, izhlapevalo in oddajalo vodo. S takim jabolkom lahko primerjamo zemljo, ki se vedno bolj in bolj ohlaja in krči. Posledica ohlajevanja je nagubavanje, je tvorba ogromnih pogorij in razsežnih dolin. Tako so zakraljevale tudi Kamniške planine nad okolico.

Stanko: Čudno se mi zdi vse to; ali imamo kake dokaze, da so nastale v morju?

Dr. Erjavec: Imamo; priče so okamenine. Ostanki živali so to, njihove apnenčaste lupine in hišice, njihova okostja in ogrodja, pogosto samo njihovi odtisi.

Branko: Ali jih bomo kaj dobili, ko pojdemo v počitnicah na gore?

Dr. Erjavec: Sami bolj težko. Ako bom utegnil iti z vami, ne bom pozabil vas opozoriti nanje. Pokazal vam bom sklade v različnih legah, na nekaterih krajih polne okamenin zlasti majhnih morskih polžev. Če pa bo sreča mila, najdemo tudi kaj večjega in boljšega. Dobro se spominjam, da sem našel še v dijaških letih le nekaj metrov pod drugim glavnim vrhom Grintovčeve sosedo Kočne lepo, kakor dlan veliko školjko. Toda čas je, da se vrnemo, zadnji solčni žarki so se že poslovili od vrhov. Pozdravljene torej do počitnic gorenjske planine!

RAZGLEDI

Organizacija.

Naša loterija. Žrebanje loterije Zveze društev kmetских fantov in deklet se bo vršilo na Svečnico, dne 2. februarja 1927 v Ljubljani. Opozarjamo vse one, ki so prejeli srečke v razprodajo in jih niso vrnili pa tudi ne plačali, da bodo vse srečke, ki ne bodo vsaj 5 dni pred žrebanjem plačane, proglašene za neveljavne! Če bi taka srečka pri žrebanju tudi zadela, se dobiček ne bo izplačal. Zato prosimo vse one, ki so prejeli srečke, da zadevo pravočasno uredijo.

Nova vlada na Češkoslovaškem. Po začasni uradniški vladi je dobila češkoslovaška republika zopet parlamentarno vlado pod predsedstvom izkušenega politika Antona Švehle, predsednika češkoslovaške kmetске stranke. Od preobrata pa do letošnjega poletja je bila na krmilu vlada, sestavljena iz 5 odnosno 6 čeških strank. Nemci so bili od udeležbe na vladi izključeni. V letošnjem poletju, ko je prišel na dnevni red parlamenta zakon o carinski zaščiti poljedelskih pridelkov, so hotele socijalistične stranke, ki so bile tudi v vladi, na vsak način preprečiti, da bi se ta kmetu tako koristen zakon sprejel. Stara vladna koalicija narodnih strank je zato razpadla. Mesto nacionalističnega momenta kot temelja vladne koalicije se je pojavil gospodarskosocijalni moment, ki je združil v novo vladno koalicijo tudi nemško kmetско stranko. Tako ima češkoslovaška republika danes vlado, ki je po večini sestavljena iz kmetских strank ali pa strank, ki so kmetu vsaj naklonjene. — S tem nam je dala češkoslovaška republika, ki jo „nacionalni“ nasprotniki našega pokreta tolikokrat kličejo za zgled, najboljši dokaz, da v današnjih težkih go-

spodarskih razmerah ni več mesta za brezplodne nacionalistične boje, ki narod in državo samo slabijo, temveč da je treba združiti vse narodove ustvarjajoče sile k delu za dobrobit države. Obenem pa je rešitev češke vladne krize ponovno dokazala, da morejo uspešno in koristno voditi državno politiko le stranke, ki delujejo v smislu načel kmetskega programa. Za nas Slovence — lep zgled!

Izredni kongres poljske ljudske (kmetске) stranke „Piast“ se je vršil v dnevih 28. in 29. novembra 1926. l. v Krakovu. Z ozirom na majski prevrat, v katerem je general Pilsudski z oboroženo silo vrgel vlado in prisilil predsednika republike, da je odstopil, je bil kongres Piastovcev velike važnosti. Po obširnih poročilih o notranji in zunanji politiki je bila odobrena rezolucija, ki daje vodstvu stranke programatske smernice za bodoče delovanje stranke. Ta rezolucija obsega 19 točk, izmed katerih navedemo tu le par najznačilnejših:

Kongres zahteva, da imej vlada jasen politični in gospodarski program, brez katerega se poraja med ljudstvom nezadovoljstvo in se komplicirajo razmere v

državi. Kongres se izreče za republikansko državno obliko in za parlamentarni vladni sistem, dalje za strogo ločitev zakonodajne in izvršilne oblasti, zahteva reformo volilnega reda že pred razpustom parlamenta, ugotavlja, da je poljsko kmetstvo ljudstvo dovoljni porok za miroljubno poljsko zunanjo politiko, zahteva, da skrbi vlada za konsolidacijo razmer v državi, ugotavlja, da ljudstvo ne more prenesti novih davkov, zato zahteva davčno reformo, poziva svoje poslance, naj pazijo, da se agrarna reforma vrši po zakonu, da se zavaruje prost izvoz kmetijskih pridelkov in da se odobrijo zadostni poljedelski krediti. Pri stranki naj se ustanovi

poseben centralni odbor petih članov, ki ga sestavljajo izvoljeni člani strankinega predsedstva in predstavniki mladinske organizacije v svrhu podpiranja delovanja mladine. V stranki organizirana mladina izreka stranki za njeno delo v korist podeželskega ljudstva svoje priznanje. Kongres povdarja velik pomen šole za vzgojo vaše mladine in izreka priznanje učiteljem, ki dvigajo intelektualni nivo kmetijske mladine in jih poziva, da s tem delom nadaljujejo. Kongres je odobril postopanje stranke v majevem prevaru.

Ženstvo.

Narodna noša. (Dopis). Dovolite mi, g. urednik, da se tudi jaz, priprosto kmečko dekle, enkrat oglasim v „Grudi“. Spregovoriti hočem nekoliko besed o obleki našega slovenskega dekleta, slovenske žene. Kako prijetno je poslušati pripovedovanje naših babic, ko z zadovoljnim nasmeškom obujajo spomine iz svojih mladostnih let! Kako živo nam slikajo razne svečanostne prilike, kakor n. pr. svatbe, krst, cerkveno žegnanje itd. Včasih je njihovo pripovedovanje tako živo, da človek vidi v duhu pred seboj vso ono lepo, pisano družbo, seveda v narodnih krojih. Tudi se zgodi, da taka pripovedujoča babica vzame iz starinske skrinje staro, vležano, a še vedno lepo narodno nošo z avbo ali pečo, ki jo je nosila kot mlado dekle. Človeku se v takih trenutkih stori milo, da bi se najrajše razjokal. S kakšnim veseljem je tedaj tkala, šivala in vezla naša žena svojo obleko, ki naj je bila zrcalo njenega okusa, njene marljivosti, njene umetnosti! S kakšno ljubeznijo je pripravljala obleko svojemu detetu, svojemu možu ali ženinu! In v vsemu se je vedno zrcalila njena duša, duša njenega

naroda in lepa narodna umetnost! A danes? Mrtva je narodna umetnost slovenske žene! Dekleta nosijo obleke po kroju Pariza in Dunaja, šiva jim mestna šivilja po zadnji „šimi“ modi... Pa bi kdo rekel: saj je vseeno, ali nosijo narodni kroj ali pariško modo! Saj je vseeno, kdo napravi obleko! Pogrešno je to mišljenje iz dveh razlogov: Prvič, ker ubija v nas prirojeni čut narodne umetnosti, tega bogatega božjega daru, za katerega nas drugi narodi zavidajo, a ga mi ne uporabljamo, in drugič, ker pristojna vsakemu le to, kar je v resnici njegovega. Kaj bi se naša dekleta šemila s tujo modo kakor sraka s pavovim perjem, ko jim pa tako lepo pristojna naša divna narodna noša. Tujci jo občudujejo, a mi jo preziramo. Je že usoda Slovencev taka, da ne znamo ceniti tega, kar imamo. Želela bi, da bi se v vprašanju naših oblačil otvorila — recimo v „Grudi“ — javna razprava, ki bi jo vodila vsa naša dekleta. Prepričana sem, da bi rodila lepe uspehe.

O potrebi pouka v ženskem ročnem delu. (Dopis). Naša kmečka dekleta, ki so obiskovala samo ljudsko šolo, navadno

niso bila deležna zadostnega pouka v vezenju, čipkanju, šivanju itd. Zato pri najboljši volji ne morejo vršiti tega, kar bi rade. Tiste, ki so bile toliko srečne, da so jih stariši poslali v višjo (dekliško) šolo, pa prepogosto smatrajo ročno delo za sramotno, ker mislijo, da sme „gospodična“ samo igrati na klavir in sukati pero po raznih pisarnah. Tu bo treba zastaviti vse sile, da se obema nedostatkomu odpomore. Našim revnim kmeč-

kim dekletom moramo nuditi priložnost, da se v ročnih delih tudi v domačem kraju lahko dovolj izurijo, v dekliških šolah pa moramo vzgajati dekleta tako, da ne bodo smatrale ročnega dela za sramoto, temveč za svojo častno dolžnost. Nobeno pošteno delo ni sramotno! Sramota je živeti v brezdelju na stroške drugih! Uveljavimo to geslo, pa bomo videli, da bo izginila brezposelnost naših deklet!

Prosveta.

Knjige Kmetijske Matice. Kmetijska tiskovna zadruga je izdala letos drugi letnik Kmetijske Matice. Edicija, ki stane naročnike 30 dinarjev, obsega 4 knjige, in sicer:

1. Veliki koledar za l. 1927., trdo vezan,
2. Viljem Rohrman: Zbirka kmetijskih naukov, II. del,
3. Franjo Kafol: Sadjarstvo,
4. Metod Dolenc: Zdražbarji.

Veliki koledar ima poleg običajne koledarske vsebine nekoliko leposlovja od našim kmetom že znanih sotrudnikov B. Vdoviča, Toneta Gaspari-ja in Gustava Strniše. Temu sledi zelo obširen strokovni del, v katerega so prispevali: F. Bračun: To in ono o gobah. — Inž. C. Jeglič: Dekle, daj mi rož rdečih! — Dr. Janko Rajar: O zatiranju svinjske rdečice in svinjske kuge. — Avgust Bukovec: Glavne napake našega čebelarstva. — B. Skalicky: Zatiranje škodljivcev na kulturnih rastlinah. — Fr. Kafol: Naše ceste in sadjarstvo. — Avgust Bukovec: Drobní nasveti (Perutninarstvo, Zajčja reja, O salati). — Ing. Josip Zidanšek: Kmetijsko nadaljevalno šolstvo v Sloveniji. — Ing. Teržan: Značaj kmetije. — Žzdr. M. Knaflič: Podkovstvo. — Ing. Koprivšek: Vitamini. — Ing. Rado Lah: Stošestdesetletnica Kmetijske družbe. — P.: Politični pregled. — Sejmi. — Ko-

ledar Kmetijske Matice moremo našemu kmetu priporočati kot najboljši kmetijski koledar.

Zbirka kmetijskih naukov je nadaljevanje lanskega I. zvezka, vendar tvori tudi II. zvezek sam zase svojo celoto. Snov je obdelana v poljudnih, kratkih člankih in je po vsebini razdeljena v sledeče oddelke: I. Splošno, II. Poljedelstvo, III. Travníštvo, IV. Živinoreja, Prašičereja, V. Sadjarstvo. — Brez dvoma bo knjiga dobro služila svojemu namenu, ker se zlasti odlikuje po jasnosti in jedrnatosti ter nima dolgovernih razprav in uvodov, ki so našemu ljudstvu nerazumljivi in zato zoperni.

Sadjarstvo v obliki kratkega pouka za mladino in praktične sadjarje z 18 slikami in s preglednico najvažnejših sadnih vrst je priročna knjižica, ki na kratko podaja vse najvažnejše, kar mora vedeti vsak sadjar. Imamo sicer že druge knjige o sadjarstvu, ki so pa zelo obširne, z znanstvenimi razpravami, in baš zategadelj našemu kmetškemu sadjarju neprimerne. Vsebinska knjige je razdeljena sledeče: I. Gospodarska važnost sadjarstva. II. Za naše kraje najvažnejša sadna plemenina in njihove potrebe glede zemlje, lege in podnebja. III. Sajenje sadnega drevja. IV. Oskrbovanje sadnega drevja po saditvi. V. Oskrbovanje starejšega sadnega drevja. VI. Življenska naloga in važnost listja in korenin. VII. Gnojenje.

VIII. Nerodovitnost dreves. IX. Najvažnejši načini cepljenja sadnega drevja. X. Pomlajevanje dreves. XI. Precepitev sadnega drevja. XII. Varstvo sadnega drevja pred najhujšimi škodljivci in boleznimi. XIII. Največje napake sadjarstva. XIV. Obiranje sadja. XV. Uporaba sadja. XVI. Preglednica najvažnejših sadnih vrst in njihovih zahtev glede podnebja, lege zemlje itd.

Zdražbarji. Kmečka povest iz predvojnne dobe nam živo slika, kam privede večno tožarjenje, ki se je ponekod pri našem kmetem ljudstvu tako ukoreninilo, naša kmetijska gospodarstva. Vsakomur, ki bo prečital to povest, bo stalo pred očmi zapisano geslo: Kmet, ne tožari se brez prave potrebe!

Vse knjige so tiskane na zelo dobrem papirju, so okusno opremljene in v resnici lep dar našemu kmetu. Kmetijska Matica je edina, ki razume težnje in potrebe našega ljudstva. Zlasti v sedanjih gospodarskih krizi, ki je v veliki meri posledica nerazumevanja njegovih potreb, je že ponovno dokazala, da se zaveda svoje naloge: širiti med naše kmetijsko ljudstvo strokovno kmetijsko čtivo — in da to svojo nalogo tudi najbolje vrši.

„Planšarstvo in kmetijstvo v naših planinah.“ Uredil dr. Fran Spiller-Muys. Založila Kmetijska tiskovna zadruga v Ljubljani. Cena Dm 120.—.

Ta krasni božični in novoletni dar našim planinskim kmetom je prvo večje strokovno delo, ki ga je izdala naša Kmetijska tiskovna zadruga in na katerega je lahko ponosna; kajti ta knjiga se z uspehom lahko kosa s sličnimi deli inozemstva, tako po svoji bogati vsebini kakor tudi po svoji opremlitvi. Krasi jo namreč nič manj nego 200 večinoma izvirnih slik, med njimi mnogo celostranskih, 17 načrtov in 4 umetnostne priloge.

Uvod iz urednikovega peresa nam podaja pregledno sliko planšarstva v alpskih in drugih državah Evrope ter pre-

ide na planšarstvo v Jugoslaviji, kjer prednjačijo Slovenske pokrajine kot alpski predeli z izrazitim planinskim kmetijstvom, ki mu je temelj planšarstvo. Navaja definicije pojma „planšarstvo“, kakršne so postavili razni strokovnjaki, a prihaja do zaključka, da se gospodarsko življenje pač ne da formulizirati, da pa je za gospodarski pojm planine poleg primerno visoke lege v gorovju in oddaljenosti od stalnih bivališč bistven le kmetijsko-gospodarski moment: trajna poletna paša kot sestavni del planinsko-kmetijskega gospodarstva; planina preživlja povprečno skozi tri mesece na leto živino planinskega kmeta in mu omogoča na ta način rentabilno živinorejo in gospodarski obstoj.

Glavni del knjige je posvečen strokovnemu pouku. Prvo poglavje razpravlja o „Planinskem kmetijstvu in planinskem pašništvu“, osobito pa o pridelovanju krme v dolini ter produkciji paše na planini. Posebno obširno in vestno je obdelano travništvo (obdelovanje dolinskih travnikov) in nega planinske ruše (rovto in planinskih pašnikov). Drugo poglavje govori o živinoreji in to o govedoreji, prašičereji, kozoreji in konjereji. Posebno razpravlja pisec pri vsaki teh panog vprašanja pasem, vzreje in krmljenja, odbiranja živali za plemo, plemenjenja, mlečnosti, molže in oskrbe v hlevu in na planini.

Tretje poglavje opozarja na hibe našega „Planinskega gospodarstva“ in to na razmere v gospodarskih odborih naših srenj in sosesk, na razmere na planinah (staje in hlevi), glede servitutnih paš in pastirstva. Ta tri poglavja je spisal srezki kmet, referent Josip Sustič v Radovljici z vso potankostjo in temeljitostjo.

Četrto poglavje vsebuje „Planinske melioracije“. Iz bogatih svojih izkustev podaja tu višji agr. svetnik in planinski nadzornik inž. Ivan Presel navodila in primere za tehnično izboljša-

nje naših planin, za gradbo potov, ograj in planinskih stanov s kočami, hlevi, sirarnami in vodovodi. V naši kmetijski-strokovni literaturi dosedaj menda še ne obdelano stvarno prinaša peto poglavje, spisano od strokovnega učitelja Antona Pevca, namreč „Planinsko mlekarstvo in sirarstvo“. Nazorno vidimo tu, kako se pravilno izdelava presno maslo, razne vrste kislega in sladkega sira, posebno našega slavnoznane-ga bohinjkega sira.

Vsa ta poglavja krasijo lepe, po ve-čini izvirne slike in praktično uporabljivi načrti.

V šestem poglavju „Planinska agrarna politika in planin-sko pravo“ razpravlja urednik, znani naš agrarni pravnik dr. Fran Spiller-Muys o pravni zaščiti planin in pašnih servitutov, o pravni ureditvi uživanja in upravljanja planin, o nalogah državne uprave in cilju izboljšanja planin in po-speševanja planšarstva ter o prepotreb-nem pouku o planšarstvu. Posebno zani-miva so izvajanja o planinskem pravu s pogledom na obče agrarno pravo in o pozitivnem planinskem zakonodajstvu.

Tako vsebina kakor tudi oprema knjige nam je lahko v ponos in ne zaosta-ja prav nič za sličnimi inozemskimi deli (češkimi, nemškimi, kakor so n. pr. Dr. Ing. Mácha: Pastevnictvó na Sloven-skem, Stebler: Alp- und Weidewirt-schaft, Spann: Alpwirtschaft itd.). Cena je z ozirom na to, kar knjiga nudi, na-ravnost nizka. Zato jo priporočamo vsem kmetovalcem.

„Planinski in sorodni agrarni zakoni in uredbe“ z vzorci upravnega štatuta za srenje (soseske) in planšarskega re-da. Priredil dr. Fran Spiller-Muys. — Vedno bolj se kaže potreba, da pozna tudi kmetovalec sam vsaj približno vse zakone in uredbe, ki se tičejo njega in njegovega gospodarstva. Tej potrebi

skuša ustreči ta izdaja planinskih in dru-gih sorodnih agrarnih zakonov in uredb, ki jih je danes že tudi za poklicnega prav-nika težko najti po vseh zakonikih biv-ših dežel. Zato bo dobrodošla ta knjiga tudi juristom (upravnim pravnikom, sod-nikom in odvetnikom), ki pridejo često pri nas v položaj, da se morajo pečati s planinskoopravnimi vprašanji. Cena knjigi Din 40.

Aleksa Šantić, (1868—1924) je rojen v Mostarju. Šolal se je v Ljubljani (Mahrova šola) in v Trstu. Vrnivši se 1883. v Mostar, je vstopil v očetovo tr-govino. V društvenem in nacionalnem življenju rodne kraja je igral vidno vlogo, v kolikor ga pri tem niso ovirale oblasti. Posebno v vojnih letih je imel z njimi mnogo opravka zaradi svojega jav-nega delovanja in svojih pesmi. 1914 je postal dopisujoči član Srp. akad. v Bej-gradu, a 1920. l. član Jugosl. akad. v Za-grebu. Umrli je v rojstnem mestu.

Začel je zgodaj pesniti. Zbirke je iz-dal ponovno v Mostarju (l. 1891, 1895, 1900 in 1908). Izbrane pesmi je izdala 1911 Srb. Knjiž. Zadruga. Vojni dogodki iz l. 1912—13 so dali snov za zbirko „Na starim ognjištima“. 1918 je izšla zbirka njegovih pesmi v Zagrebu (v latinici). — Pod maglom (1907), Hasanaginica (1911) in Andjelija (1912) so dramski poizkusi v vezani besedi. — Prevajal je iz nem-ske literature (Heine) in iz češke (Sva-topluk Čech).

V začetku posnema Zmaja, potem Vojislava Ilića. Šele v zadnjem desetletju se je otreseel tujih vplivov in se razvil v originalnega pesnika. Močna ljubezen do domovine in hrepenenje po pretekli mla-dosti tvorita sestavine njegove lirike. Obnovil je skoro pozabljeno domoljubno pesništvo in ga obogatil s stvarnejšo vsebino in globokim čuvstvom. Najlepše pesmi so tiste, ki spominjajo na sevdal-inke. Šantić je tipičen impresionist, na njegovi liri se oglašajo vsi veliki tres-ljaji sodobnosti. Povdariti je njegovo kulturno etično silo in njegove tipično-hercegovske črte.

Literatura: Skerlič, Istorija (velika) 421. — Skerlič, Istorija 3 (mala) 254. — Prohaska, Pregled savremene hrv.-srp. knjiž. 160.

„Brezalkoholna Produkcija“, Ljubljana, Poljanski nasip 10./42
pošlje vsakemu naročniku „Grude“ zanimiv cenik brezplačno.
Zahtevajte ga takoj; ne bo Vam žal!

Najboljše šivalne stroje

ima v zalogi edino le

Josip Petelinc, Ljubljana

blizu Prešernovega spomenika za vodo

znamke **Gritzner in Adler** za obrt, rodbino
in industrijo. **Večletna garancija, Ugodni
plačilni pogoji.** Istotam kupite najceneje
galanterijo, potrebščine za čevljarje, krojače,
šivilje. **Cepilne nože, škarje za obrezov. trt.**

Kravate, žepne robce, palice, nahrbtnike.

Na veliko.

Na malo.

Najnižje cene ter velika zaloga dež.
pridelkov, krmil. Spec. blaga kakor:
sladkor v sipi in v kockah,
petrolej, kava, olje, riž ter
razne vrste mila za pra-
nje in ostale v to
stroko spadajoče
predmete.

!

EKONOM
osrednja gospodarska zadruga v Ljubljani
Kolodvorska ulica števil. 7

Velika
zaloga vseh
vrst umetnih

gnojil, modre ga-
lice, prvovrstne strešne
opeke in najboljšega
splitskega portland cementa
„SALONA“ (Tour).

Kmetški hranilni in posojilni dom

reg. zadruga z neom. zav.

Ljubljana, Tavčarjeva (Sodna) ul. št. 1, pritličje.

Vloge na knjižice in tekoči račun po najugodnejšem obrestovanju. Posojila na vknjižbo, proti poroštvu in zastavi premičnin in vrednostnih papirjev. Krediti v tek. računu. Ček. promet. Nakazila. Inkaso. Eskont menic.

Poslovne ure zavoda: Vsak delavnik od 8. do pol 1. dop. in od 3. do pol 5. popoldne.

Račun pošt. hr. št. 14257. - Brz.: „Kmetiskidom“.

Podružnica v **KAMNIKU** na Glavnem trgu.

Ne pomagaj nič!

Prepričajte se

Kar je res, je pa le res,

da se kupi najboljše trpežno blago za možke in ženske obleke le v domači znani trgovini pri

„Češniku“ LJUBLJANA,
Lingarjeva ulica

Največja izbira svilenih rut in šerp.

Priporočamo vsem rodbinam

Kolinsko cikorijo

izvrsten pridatek za kavo

Tiskarna in litografični umetniški zavod

J. BLASNIKA nasl.

Ljubljana, Breg 10-12

se priporoča v izvršitev vseh tiskarskih in litografskih del, izvršujoč jih prvovrstno in po zmernih cenah. — V zalogi ima obirno zadrugno tiskovino.

Offsettisk.

Knjigotisk.